

A SZABOLCSI
REÖK ÁG
(25)

REÖK THEOFIL
(VIII-XI. tábla)

REÖK THEOFIL
(25.)

Munkácsy nagyapja

1769. február 6-án született Kőszegen Reck Pál és Knöblin Mária Barbara hatodik gyermekeként.¹⁹⁵ (A Gottlieb–Theofil névváltozást Reck Pálnál részletesen megmagyaráztuk.)

Nevét házasságkötésekor és a Fényeslitkén anyakönyvezett gyermekeinél Röck-nek, Mándokon Roek-nek írták, később alakult ki a végleges, Reök névalak. Mi ezt a későbbi, a Munkácsy-irodalomban is ismert névalakot használjuk Reök Theofilnél, illetve leszármazottainál, bár még ott is találunk más névalakot. A „szabolcsi” Reök családnál ez az elfogadott írásmódja a családnévnek.

Nem tudjuk, mikor jött el Reök Gottlieb Kőszegről. Annyi biztos, hogy a Forgách grófok mándoki birtokán valamikor az 1790-es években telepedett le, és itt a Theofil nevet használta.

22. kép. A Forgách-kastély Mándokon (25)

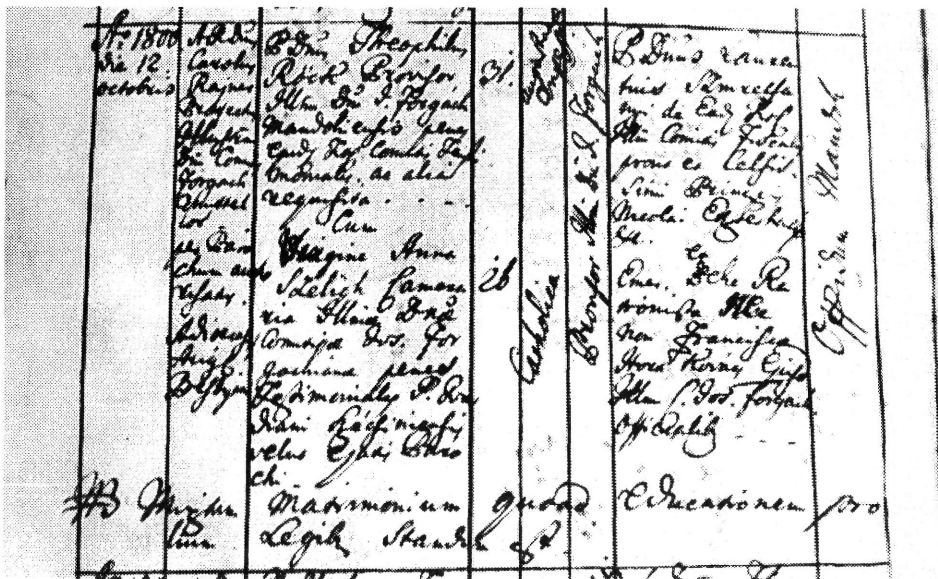
A nagy múltú ghymesi és gácsi Forgách család gácsi ágából származó Forgách József (1756–1828) császári és királyi kamarás idején kezdte szolgálatait. A lankás szabolcsi tájon dús lombú erdők között húzódik meg ez a kis református község, a mándoki uradalom központja. Kastélyát a XVIII. században Forgách József építtette. Felesége Koháry grófnő volt. Halála után fia, Miklós örökölte a birtokot, ő viszont Andrássy Josefát vette el. Ezt a két gróftól és grófnőt szolgálta a Mándokra települő Reök Theofil. A Mándoktól néhány kilométerre lévő Fényeslitke már az Eszterházyaké volt, azok kisvárdai birtokához tartozott.¹⁹⁶

¹⁹⁵ A kőszegi evangélikus egyház anyakönyve. Ittész János lelkész szíves közlése.

¹⁹⁶ Nagy Iván: Magyarország családai I–XII. Pest, 1857–1865. IV. 203–211.

Mivel Mándokon csak 1816-tól volt római katolikus anyakönyvezés, a Reök család gyermekeinek katolikus tagjait Fényeslitkén keresztelték.¹⁹⁷

Reök Theofil ugyanis 31 éves korában a Forgách grófok kincstárnokának a lányát, a 26 éves Szélig Annát (Anna Seligh) vette el, s 1800. október 12-én esküdtek örök hűséget egymásnak a fényeslitkei római katolikus templomban. Az előkelő házasság, a sok cím terjedelmes helyet foglal el a házasulandók anyakönyvében. Az esküvői tanúk a Forgách grófok és a szomszédos Eszterházyak gazdatisztjei voltak.¹⁹⁸

23. kép. Reök Theofil (25) házassági bejegyzése Fényeslitkén

Házasságukból hét gyermek született, közülük hatot tudtak felnevelni. Mivel a mándoki református egyház anyakönyvébe a születés napját nem vezették be, csak a keresztelését, a születés napját nem tudjuk pontosan megadni. A helyi anyakönyveket átnézve és a helyi hagyományból ítélve azonban a mándoki plébános szerint abban az időben az volt a szokás, hogy a bábaasszony a születés után egy-két nappal vitte el keresztelni az újszülöttet, így a születés napja a keresztelés előtti egy-két napra határozható meg. Ez azonban nem bizonyítható, ezért a hivatalosan beírt keresztelési napot közöljük és használjuk.

Ennek megfelelően a gyermekekre vonatkozóan a következő bejegyzések találhatóak:¹⁹⁹

- 1801. szeptember 22-én keresztelték Karolina nevű lányukat,
- 1806. május 5-én Lajost,
- 1808. január 24-én Pál Antalt, de ő február 1-jén elhunyt.

¹⁹⁷ A mándoki római katolikus plébános közlése.

¹⁹⁸ Fényeslitke, róm. kat. egyház anyakönyve.

¹⁹⁹ Uo. illetve Mándok, református egyház anyakönyve.

1809. február 12-én keresztelték Pált,

1810. november 12-én Antalt,

1812. november 20-án Erzsébet Ceciliát (Munkácsy édesanyját).

1816. augusztus 4-én pedig István Imre nevű, utolsó gyermeküket.

Vegyes házasság lévén a fiúknak atyjuk evangélikus, a lányoknak édesanyjuk római katolikus vallását kellett volna követniük, de a gyermekek keresztelésében nincs semmi következetesség. Közülük Pál Antal, Cecilia és Imre István volt katolikus, őket Fényeslitkén keresztelték. Mindhárom gyermeknek lengyelfalvi Eröss György tehetős fényeslitkei birtokos volt a keresztapja.

Felnőtt korukban alaposan megváltoztatták vallásukat: Pál és István az evangélikus, Karolina, Lajos Antal és Cecilia a római katolikus vallást követte.

Az anyakönyvek néhányszor említik még a Reök családot, legutoljára 1818-ban, amikor Reök Theofilné keresztzülöként jegyezték be.²⁰⁰

További életüket nem ismerjük. Theofil Szatmár megyében, a Nagykároly melletti Kaplonyban hunyt el 1849. március 31-én. Nyilván az ott lakó Pál fiánál húzódott meg öreg korában, aki legközelebb lakott Mándokhoz. Felesége halálának bejegyzése Mándokon nem található, Kaplonyban sem követhette férjét, hisz akkor egy sírba temették volna őket. Reök Theofil sírja viszont egyedüli sír.

Amikor Reök Theofil gyermekei sorsáról döntött, jól tudhatta, hogy megfelelő ajánlás, pártfogó nélkül aligha tud egzisztenciát teremteni fiainak. A főurak egymás közötti rokonsága vagy egy-egy főúri összejövétel viszont alkalmas lehetett arra, hogy egymásnak beajánlhassák pártfogoltjaikat. A földesúri tisztviselők összejövetelei vagy családi találkozások, megyebálok alkalmasak voltak a fiatalok megismerkedésére is, így alakulhattak ki a rokoni kapcsolatok. (Nem véletlen, hogy gyakran találkozunk rokonházasságokkal.)

Így történt, hogy két fiát, Lajost és Istvánt jogi pályára adta, mindkettő ügyvédi diplomát szerzett. Pál földmérő lett. A három fiú mindegyike nagybirtokon kapott állást. Nem volt egyszerű az elhelyezkedés, ezt bizonyítja, hogy az országban szétszórva, egymástól távol találtak megélhetési lehetőséget: Lajos, az idősebb, Baranyában, az Eszterházy birtokon (ez sem lehet véletlen, hiszen a közeli Fényeslitke is Eszterházy birtok volt), Antal Borsodban a Coburg hercegi birtokon, Pál pedig Szatmárban a Károlyi grófok birtokának központjában.

Csak a legkisebb fiú, István próbált szabad pályán megélhetést találni, Pesten telepedve le. A szabadságharc bukása után azonban Békéscsabára húzódva egy ideig ő is nagybirtokosok ügyvédjeként szerepel.

Karolina, a legidősebb leány is uradalmi tiszthez ment feleségül Békéscsabán.

Egyedül Ceciliának sikerült úgy férjhez mennie, hogy kikerült a földesúri alkalmazzottak köréből. Férje, Lieb Mihály állami sőtisztviselő volt.

Ezek után kövessük Reök Theofil gyermekeinek sorsát.

²⁰⁰ Mándok, református egyház anyakönyve.

A NAGYBÁCSIK, A NAGYNÉNI ÉS CSALÁDJAIK
(25.1–25.6.)

25.1. REÖK KAROLINA – a családban inkább Sarolta, Reök Theofil legidősebb gyermeke, Mándokon született. 1801. november 22-én keresztelték.²⁰¹

Minden bizonnyal ő került ki legkorábban Reök Theofil családjából, mert 1824 körül köthetett házasságot. 1853-ban bekövetkezett halálakor ugyanis a bejegyzés szerint 29 évig élt házasságban.²⁰²

Békéscsabán tűnik fel mint *Steiner Jakab* uradalmi inspektor felesége. Férje az Apponyi grófok 5500 holdas gazdaságát vezette, 1850 körül már maga is tehető embernek számított. Inspetori jövedelme mellett 190 hold saját földje, két szárazmalma, két korcsmája és legalább 780 hold bérlete volt.²⁰³ Saját házát 1840 körül építtette a Gyulai úton, hatalmas kerttel. A város legszebb kúriájának számított és számít ma is.

Steiner tekintélyét bizonyítja, hogy a csabai evangélikus egyháznak, az ország legnagyobb evangélikus egyházközségének 1837-től világi felügyelője volt 1853-ban történt lemondásáig.²⁰⁴

A gyermektelen házaspár Munkácsy szüleinek halála után a kis Gizellát, Munkácsy húgát fogadta magához, akit a Csabára érkező Miska már Sarolta néni házában talált. Visszaemlékezéseiben így írja le első benyomásait:

„A kép, amely elihém tárult, csak fokozta örömemet: a város legvégében nagyon csinos ház állott s széles lépcsők vezettek fel az udvarról a terraszra, amely a kertre nyilott.

24. kép. A Steiner/Omaszta-kúria (25.1) Békéscsabán. (Fotó: Váradi Zoltán)

²⁰¹ Uo.

²⁰² Békéscsaba, róm. kat. egyház anyakönyve.

²⁰³ Békés Megyei Levéltár (a továbbiakban: BML), békéscsabai főszerzői iratok: 944/1851; 1506/1851.

²⁰⁴ Békéscsabai ág. ev. egyház jegyzőkönyve: 1853. nov. 4.

Nagynéném, Steiner bácsi és Giza már a lépcsőn vártak. Mindnyájan megöleltek és egész otthonosan éreztem magam. Itt már nagyon tetszett minden, s karon fogtam Gizát, hogy terepszemléet tartsunk. Az udvarban szép kocsiszín volt, sok kocsi és az istállóban hat ló állott egymás mellett. Kocsisok, cselédek és kertészek sürgölődtek és forgolódtak. Minden zugot bejártam és elragadtatósan egyre növekedett. A ház belsejében éppen így volt. Nagynénémet eddig nem ismertem, de rendkívül kedves volt hozzám és én a gyerekek ösztönével közeledtem feléje, mert a gyerek rögtön megérzi, hogy ki jóindulatú hozzá. Úgy látszott, hogy boldog életem lesz.”²⁰⁵

Reök István nem vezetett háztartást, így minden nap nővérénél, Steineréknél ebédelt, utána következtek Miska boldog délutánjai a Steiner házban Gizával és a szomszéd gyerekekkel – 1852 decemberéig.

Ez év telén ugyanis betyárok támadtak rá a családra. Az esemény olyan mély benyomást hagyott Miskában, hogy évtizedek múlva is apró részletességgel tudta leírni visszaemlékezésében a betyárok kegyetlenkedését.²⁰⁶ A támadás másnapján készült szolgabírói jelentés egybehangzó Munkácsy visszaemlékezésével.²⁰⁷ Steiner néni az 1852. december 6-án elszenvedett izgalomba 1853. január 17-én belehalt. A halotti bejegyzés szerint agyvérzés okozta halálát s 49 éves volt,²⁰⁸ valójában azonban ekkor már 51 elmúlt.

Steiner a támadás után nem maradt Csabán. 1853 végén lemondott egyházi tisztségéről, házát eladta, s 1853–1854-ben elköltözött Csabáról. Később Törökbálinton tűnik fel megváltoztatott, Kövy néven. Megnősült, gyermekei születtek. A Pestre kerülő Miska az 1860-as években boldog napokat töltött a Kövy családnál Törökbálinton.

A Steiner-kúriát 1994-ben Munkácsy Mihály Emlékháznak rendezték be. Azok közé az épületek közé tartozik, ahol Munkácsy hosszú hónapokat töltött gyermekkorában. (Az épületet a csabaiak inkább Omaszta-kúriának nevezik, mert Steiner elköltözése után közel egy évszázadig az Omaszta család birtokolta a Gyulai út 5. sz. alatti előkertes kúriát.)

25.2. REÖK LAJOS 1806. május 5-én született Mándokon.²⁰⁹ Ügyvédi diplomát szerzett, 1837–1841 között pedig házasságot kötött miticzi Járossy Júliával. Házasságkötésük helye ismeretlen. Reök Lajos húga, Cecília 1848 februárjában írt levele szerint tíz éve, hogy sógornőjének tudja Júliát.²¹⁰ Ezt visszaszámolva 1838-at kapunk, ugyanakkor 1887-ben, Reök Lajos halálakor azt jegyezték fel, hogy feleségével 46 évig élt házasságban.²¹¹ Ennek alapján házasságkötésük időpontja 1841-re tehető. Felesége – előneve alapján – a Trencsén megyei három Miticz falu egyikéből származott, a család innen kapta előnevét. A családot egyébként Sopron megyéből származtatják.²¹²

1848-at írnat, amikor először találkozunk Lajosékkal. Ekkor a Baranya megyei Magyar-Bolyban élnek. Az alig 700 lakosú német-rác településen Fényes Elek szerint „nagyurassági majorság” található, és a falu az Eszterházyak dárdui uradalmához tartozott.

A szabadságharc után Reök Lajosnak 1854-ben engedélyezik ismét ügyvédi praxi-

²⁰⁵ Munkácsy i.m. 27–29.

²⁰⁶ Uo. 33–35.

²⁰⁷ BML, békéscsabai fősolgabírói iratok, 2770/1851; megyefőnöki iratok 6663/1852.

²⁰⁸ Békéscsaba, róm. kat. egyház anyakönyve.

²⁰⁹ Mándok, ref. egyház anyakönyve.

²¹⁰ A levelet közli *Walter Ilges*: M. von Munkácsy. Bielefeld – Leipzig, 1899. 11–12.

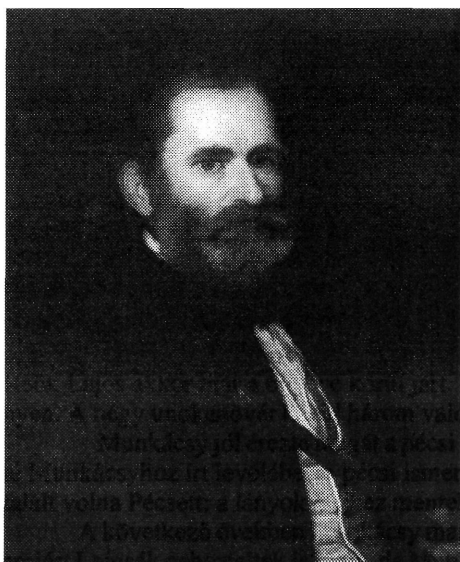
²¹¹ Gyászjelentések – a család tulajdonában.

²¹² *Kempelen* i.m.

sának gyakorlását. A soproni kerületben a Pécsre kinevezett ügyvédek között szerepel.²¹³ Ekkor a herceg Lippe uradalom szolgálatában áll, azonban nem ő változtatott uraságot, hanem az uradalom került az Eszterházyaktól a herceg Lippe család tulajdonába.

A kinevezésből az is kiderül, hogy a család időközben átköltözött Pécsre. 1863-ban itt látogatja meg nagybátyját fiatal festő korában Munkácsy.

A pécsi megemlékezések szerint 1863 augusztusában és szeptemberében hosszabb időt töltött a családnál Miska, s Reök Lajosék Nepomuk utca 29. sz. lakásában lakott. Munkácsy második látogatását 1865-re helyezik – ezt a pécsiek sem állítják egyértelműen –, majd 1867 farsangján járt ismét Pécsen. A Hattyú étteremben meghallgatta a pécsi dalárda hangversenyét is.²¹⁴ Pécsi tartózkodásának eredménye a Reök Lajosról és feleségéről, valamint a négy Reök-lányról – unokatestvéiről – készült hat portré volt.

25. kép. Reök Lajos (25.2), Munkácsy pécsi nagybátyja

26. kép. Reök Lajosné Járossy Júlia

Reök Lajos akkor már a 60. éve körül járt. Felesége csontos, szikár nőnek tűnik a festményen. A négy unokanővér közül három valóban viruló, bájos lány.²¹⁵

Munkácsy jól érezte magát a pécsi rokonoknál. Irén egy évtized múlva is emlegette Munkácsyhoz írt levelében a pécsi ismerősöket, akik közül azonban akkor már keveset talált volna Pécsen: a lányok férjhez mentek, a fiúk megnősültek.

A következő években Munkácsy magyarországi látogatásaiból sorra kimaradt Pécs, amiért Lajosék nehezteltek is kissé, de Munkácsynak kevés ideje volt ekkora kitérőre. „La-

²¹³ Vahot nagy képes naptára 1855-re. Pest, 1854.

²¹⁴ *Pandur József*: Munkácsy és rokonsága. A Hermann Ottó Múzeum Évkönyve XXXII. Miskolc, 1994; *Pusztai József*: Munkácsy Mihály Pécsen. Dunántúli Napló, 1974. febr. 17.

²¹⁵ *Végyvári Lajos*: Munkácsy Mihály élete és festménykatalógusa. Budapest, 1958. 17–19, 21–23. kép. A 20. képen látható Röck Lujza, nem Reök Lajos leánya.

27. kép. Reök Irén (25.23)

jos rossz néven veszi, hogy róluk végkép megfélekedztél, s méltán” – írja Reök István 1871 augusztusában.²¹⁶

Az 1870-es években Reök Lajosnak anyagi nehézségei támadtak. Az uradalommal rossz viszonyba került, s annyira fizetéseképtelenné vált, hogy 1875-ben végrehajtás indult ellene. „Rossz gazda volt mindig” – írja róla öccse, István. 1876-ból már arról értesülünk,

²¹⁶ Reök Irén levelét I. MNG 3157; Reök István levelét I. Levelek: 19. levél.

hogyan beteges, „nyomorúságos a helyzete” s közeli végét várja. Ekkor 70 éves volt. Három év múlva azonban agg kora ellenére Pécssett az adófelszólamlási bizottság elnökévé választották, ami társadalmi megtiszteltetést jelentett számára.²¹⁷ 1887. január 28-án hunyt el mint a „Herceg Lippe nyugalmazott ügyésze”. Temetése a Sörház u. 1. sz. alól történt.²¹⁸ Házát, amelyben Munkácsy vendégeskedett, emléktáblával jelölték meg, s az utca ma Munkácsy nevet viseli.

Reök Lajosnak sem házassági, sem gyermekeinek születési bejegyzései nem kerültek elő. A Hollerung-táblázatban feltüntetett gyermekek sorrendje azonban megegyezik a gyászjelentésekben feltüntetett sorrenddel: Sarolta, Ilka, Irén, Gabriella. Ők voltak Munkácsy pécsi unokanővérei.

25.21. **Reök Sarolta** 1901-ben, 55 éves korában hunyt el Budapesten,²¹⁹ így 1846-ban születhetett.

25.22. **Röck Ilonáról** annyit tudunk, hogy 1901-ben még élt.

25.23. **Röck Irén** korán hunyt el, 1901-ben már nem élt.

25.24. **Röck Gabriella**: a négy lány közül csak ő, a legfiatalabb ment férjhez. 1871 októberében tartották esküvőjüket *Eötvös Pállal*, a „kis Eötvössel”. Nyíregyházára kerültek, s Eötvös Pál mint helyettes pénzügyigazgató, pénzügyi tanácsos ment nyugdíjba.

Négy gyermekük (Dezső, Pál, Mária, Antal) közül Antal fiatalon meghalt. Érdekesen alakult Mária családjának sorsa. Férje ugyanis Röck István (25.33.1) azaz nagyapja testvérének, a kaplonyi Reök Pálnak unokája volt, így másod-unokatestvérként házasodtak össze.

25.3. **REÖK PÁL**. Amikor 1837. január 8-án Sóvárrott Reök Pál örök hűséget esküdött Garlaty Bertának, az anyakönyvi bejegyzés a menyasszonyt 22, a vőlegényt 25 évesnek tüntette föl, valójában azonban a következő hónapban betöltötte a 28. évét. Foglalkozásként szatmári földmérőt, lakóhelyként Nagykárolyt jegyezték be.²²⁰ Reök Pál tehát korán elkerült a nagykárolyi Károlyi grófok szolgálatába, és ott is maradt élete végéig.

Különös, hogy Reök Pál a távoli Sóvárrott talált menyasszonyt magának. Mai ismereteink szerint egyetlen magyarázatul szolgál, hogy a Sóvárrottól származó Lieb Mihály – Munkácsy édesapja – 1832–1834 között Szatmáron volt sóhivatali mázsáló, s szinte biztos, hogy ismerték egymást a megyebálokról híres városban. Ez az a kapocs, ami a Lieb és a Reök család férfi tagjait összekötötte, s melynek segítségével Lieb M. megismerte Reök Pál testvérét, Ceciliát és feleségül vehette. Reök Pál pedig Lieb Mihály lakóhelyéről, Sóvárrottól hozott feleséget magának.

A kiterjedt főúri rokonsággal, hatalmas birtokkal rendelkező Károlyi család ősi fészke Nagykároly volt, de a hatalmas birtokot öt jószág-felügyelőségből kormányozták.²²¹ Az első felügyelőség központja volt Nagykároly. Ehhez az uradalomhoz tartozott két mezőváros teljes egészében (Nagykároly és Nagymajtény), egy mezőváros részben (Nagyecsed), 13 falu egészében, öt falu részben (köztük Kaplony) és 14 szabad pusztá.

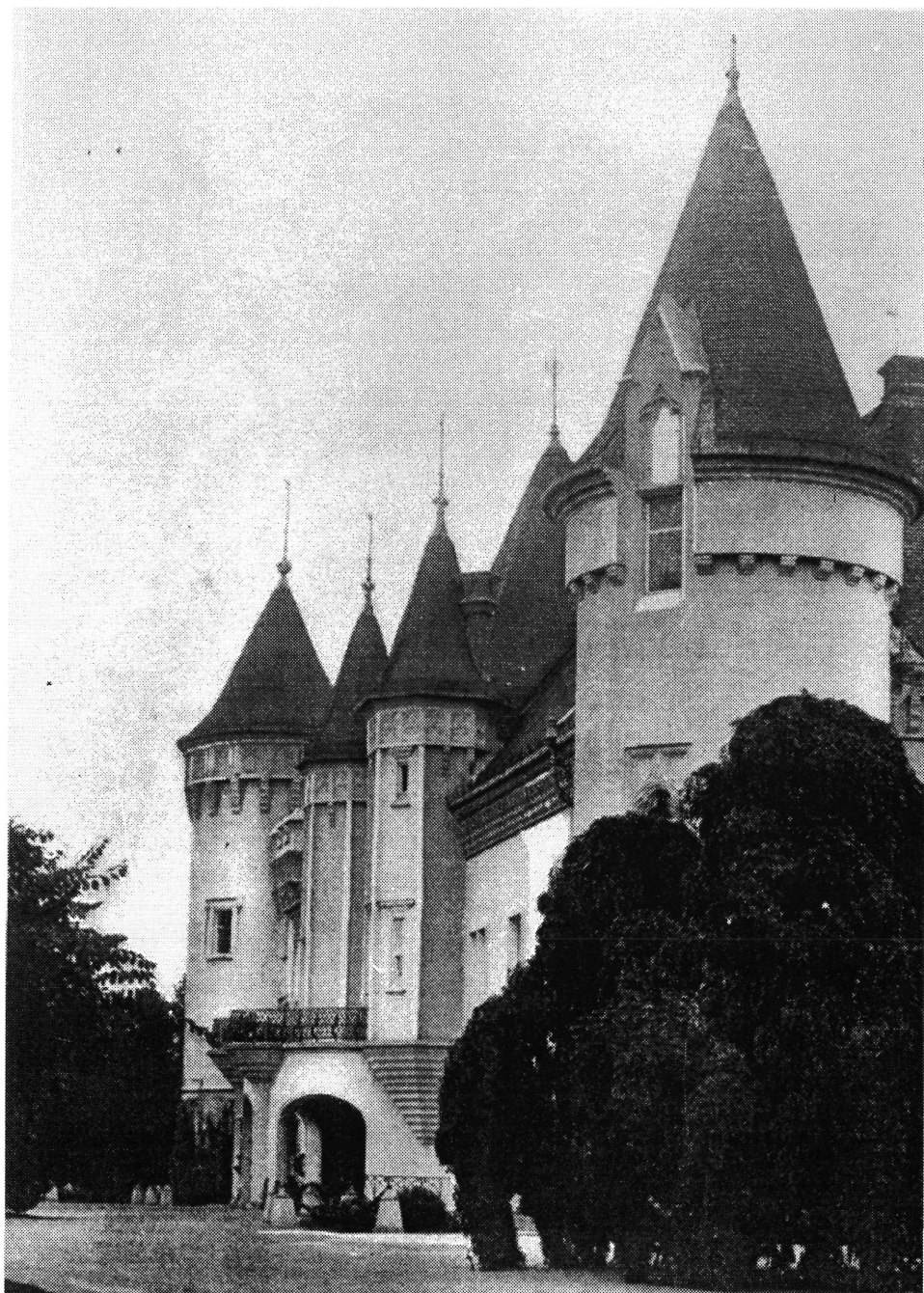
²¹⁷ Névtár 1879/63.

²¹⁸ L. a 211. jegyzetet!

²¹⁹ A Kerepesi temető nyilvántartása.

²²⁰ Státný Archiv, Prešov. Sóvári anyakönyvek.

²²¹ Nagykárolyra és a Károlyi családra l. *Borovszky Samu*: Magyarország vármegyéi és városai. Szatmár vármegye leírása. Budapest, é.n. 593–594; *Fényes* 1836. II. 63; *Fényes* 1851. II. 34; *Nagy Iván* i.m. VI. 98–111.

28. kép. A Károlyi-kastély Nagykárolyban (25.3)

Nagykárolyban az egykori vár helyén Károlyi József (1768–1803) épített kastélyt, amelyet azonban a helybeliek továbbra is „vár”-nak neveztek. Ugyancsak ő emelte a szomszédos kis faluban, Kaplonyban a családi sírboltot. A kastélyt még a XIX. században várkastéllyá alakították át.

Nagykárolyban 65 gazdasági, uradalmi épület tartozott a Károlyi uradalomhoz, amiből nyilvánvaló, hogy az uradalmi épületek rányomták bélyegüket a 11000 lakosú városra. József halála után Károlyi György örökölte a nagykárolyi uradalmat. Jey, Reök Pál már az ő szolgálatában állt.

József gyermekei révén olyan nagybirtokos családokkal került rokoni kapcsolatba a Károlyi család, akikkel még találkozunk a Reök család történetében. István második felesége gr. Eszterházy Franciska volt. Három gyermeke közvetlenül kapcsolatban állt Békés megyével is. Franciska Sztáray Albert királyi kamarás felesége lett, Josefa férje pedig gr. Trautmansdorf József, aki a Békés megyei gerendási birtokrészt kapta nászajándékba. Ezen a birokon kezdett gazdálkodni az 1850–1860-as években Reök Pál testvére, Reök István (25.6).

Nagykárolyban az uradalom irányítása nagyszámú tisztviselőt igényelt. Az uradalomban a tisztviselők három csoportját különböztették meg: központi, gazdasági és erdészeti alkalmazottakat.²²²

– A központi tisztviselők a következő sorrendben szerepelnek a család levéltárában (a tisztviselők eredetileg mind külön sorban szerepelnek, mi helykímélés céljából az összetartozó tisztviselőket összevontuk):

kerületi jószágfelügyelő, írnokkal és „tapasztaló”-val (gyakornokkal)
actuarius (jegyző), annak íródeákja és gyakornoka
kerületi ügyész (fiscalis), annak íródeákja és alügyésze
számvevő, alszámvevő, két írnok és egy gyakornok
kerületi pénztárnok és pénztárnoki író
sáfár (ispáni ranggal)
földmérő (ez volt Reök Pál)
orvos, sebész (chirurgus)
postaadminisztrátor
építőmester

– A második csoportba tartoztak az uradalom gazdasági tisztviselői (mi folyamatosan írjuk): uradalmi tiszttartó és két írnoka, kasznár és írno-ka, kulcsári írnok, materiális (aedilis) ispán, urbarialis ispán, serházi ispán, főbodnár-mester, grófi udvari főkertész, mezőtermi ispán, vezendi ispán, érkávási gazda, vállaji ispán és ispáni tiszttartó, kiscsedői ispán, szaniszlói ispán.

– A harmadik csoportot az uradalmi erdészeti tisztviselők alkották: erdőmester egy actuariussal és actuariusi írnokkal, főjäger (fővadász), fá-cános jáger, 5 területi revierjäger (pl. nagykárolyi stb.), jágersegéd.

A felsoroltakból kitűnik, hogy a Károlyi uradalomban nagyszámú tisztviselőt alkalmaztak, és a város egyéb tisztviselőivel, értelmiségeivel

²²² A Károlyi uradalom leírásának forrása: OL. P sect. 394. Károlyi levéltár. Az 1827-i birtokosztály iratai 3. cs. A/1 Conventionale Incltyi Dominii 1826. dec. 31; valamint A/3 Topographica Conscriptioja Kaplyon Helységének 1825. április 30.

olyan jelentős tényezőt alkottak, amely meghatározta a város életét. Híresek is voltak a nagykárolyi megyebálok, ahol a megye színe-java találkozott. Petőfi is itt ismerte meg feleségét az Arany Szarvas fogadóban 1846. szeptember 8-án.

A fentiekből képet kaphattunk arról a környezetről, amelyben Reök Pál élt. Az iratok szerint az „ingenieur kvártély” a kastélyban volt. Hogy igénybe vette-e ezt a szállást Reök Pál s meddig, nem tudjuk. Az 1860-as évektől már a szomszédos Kaplonyt jelölik lakóhelyéül a levelek. Anyagi helyzetét egy 1826-ból fennmaradt fizetési jegyzék alapján képzelhetjük el: a főfiskális fizetése 1286 korona, a perceptoré 1113, a tisztartóé 1036, a kasznáré 662, a vicefiskálisé 539 és a „Feő ingenieur”-é (Reök Pál állása) 457 korona.

Azt, hogy Reök Pál nem házassága idején költözött Kaplonyba, bizonyítja ottani rangja, megbecsülése. 1838-ban ugyanis már a kaplonyi evangélikus egyház főgondnoka volt, egy ilyen cím elnyeréséhez viszont több évi egyházi tevékenységgel kellett rendelkezni. 1848-ban tisztségében újraválasztják, s egy adat szerint még 1879-ben is viseli ezt a címet. 1876-ban Szatmár megye közigazgatási bizottságának tagja.

Kaplony, ez a Nagykárolytól néhány kilométerre északra (ma csak a nagyecsedei vasútvonal választja el Nagykároly-Carel-től), az Ecsedi-láp szélén 50–60 házból álló falu nevezetes hely volt. Innen kapta nevét az ősi Kaplony nemzetség, amely az Árpád-házig vezet vissza származását. Két ága, a Károlyi és a Bagossy család élt a XIX. században, a harmadik, a Csomaközy nemzetség már kihalt. Reök Pál öccse, Reök István gyakran emlegette Kaplonyt, amely gyakori színhelye volt a családi összejöveteleknek.

Reök Pál három gyermekét ismerjük:

25.31. **Ida** nevű leánya *Bagossy Kálmán* helybeli földbirtokos felesége lett. A Bagossyak voltak a Károlyiak mellett Kaplony másik földbirtokosai, s távolról a Károlyiak rokonai.

25.32. **Laura** nevű leányáról annyit tudunk, hogy valahol a környéken laktak, mert Reök István Békéscsabáról Kaplonyba utaztában útba ejtette őket. Laura 1876-ban meghalt, férje, *Lőrinczy* egyedül élhetett (1882-ben Debrecenben), mert gyermekeit a nagyapa, Reök Pál taníttatta.²²³

25.33. A legkisebbik gyermek, **Gyula** jogot végzett. Dr. Reök Gyula gyakran szerepel a névtárakban Szatmár megyében. 1873 óta mátészalkai járásbíró volt, s ott találjuk az 1880-as években is. Jól szituált polgárrá emelkedett. Elnöke volt az 1894-ben alapított Nagykárolyi Központi Takarékpénztár Rt-nek.²²⁴ Földvagyonát minden bizonnyal még apja megalapozta: 1986-ban 242 hold birtoka volt Kaplonyban.²²⁵

Fia, dr. Reök István másod-unokatestvérét, Reök Lajos unokáját, Eötvös Máriát vette el. Róla Reök Lajossal (25.2) kapcsolatban írtunk.

²²³ Lőrinczyeket Reök István említi leveleiben, s Laura halálát is ő írja meg. (Levelek: 2. levél.) Az 1880-as években Debrecenben éltek szerény körülmények között. Az unokákat Reök Pál taníttatta. /Reök Pál levele Munkácsy Emilnek, 1882. febr. 16. – Illésné Szabó Éva (28.46) családi gyűjteményéből./

²²⁴ Névtárak megfelelő évei.

²²⁵ A magyar korona országainak mezőgazdasági statisztikája II. köt. Gazdacímár. II. köt. Budapest, 1897. 196.

25.4. REÖK ANTAL. Iskolai végzettségét nem ismerjük. Első említése 1848-ból való, amikor „Herczeg Szász-Coburg Gothai főherceg Ferdinánd” cserépvári kasznárjaként szerepel.²²⁶ Eszerint Borsod megye déli csücskében a Bükk hegység déli szélén lévő Cserépvár lehetett első munkahelye.

Bár Cserépvár nevű település nem szerepel a magyar helységnévtárban, a név mégis azonosítható. Borsod megye szélén, a Bükk hegység alján 1837-ben a közeli 700 lakosú Cserépváralja falu fölött magasodott az a kastély, amelyben Reök Antal kasznárkodott. A kastély fölött középkori vár romjai omladoztak. Innen a Cserépváralja falu neve, s a kastélyt és környékét nevezték Cserépvárnak, a birtokot cserépvári uradalomnak. „A keresztbefutó miskolci országútról csinált szárnyút vezet fel a völgyaljpon, majd a hegyoldalon vadregényesen kígyózva Cserépvár fensíkjára, amely az érkezőt kellemesen lepi meg. A fensíkon legelöl balról egy templom van kicsi toronnyal ... jobbról az úgynevezett Kútház ... benne 70 öles sziklába vájt kút. A templom s kútház mögött keresztben múlt századbeli alház nyúlik el, rostélyos ablakokkal, melybe középen tágas kapu vezet... Az épületnek belül felül, jobbról, balról szárnyai vannak, az udvar háttéréről a régi vár hegykúpja emelkedik, romkoronájával.” Reök Antal öccse, Reök István így látta a kastélyt és környékét 1849-ben.²²⁷

A kastélyhoz tartozó falu határában alig volt megművelt terület. 1837-ben mindössze 9 hold szántót említett a történetíró statisztikus Fényes Elek, s a 8476 holdas határból még a századfordulón is 7543 hold volt az erdő.²²⁸

Földesurának már Coburg herceget írja Fényes Elek. Magyarország egyik legelőkelőbb családja volt a Coburg család, bár a földesúr is alig melegegett meg még a birtokán.

A Coburgok a XVIII. században törtek fel a szászországi fejedelemségben, s tündöklésük alig évszázadig tartott.²²⁹

Coburg Ferdinánd György 1815-ben kapta meg a hercegi címet, és amikor 1816-ban elvette feleségül herceg Koháry Ferenc udvari kancellár egyetlen leányát, a házassággal a Koháry család magyarországi birtoka is reá szállt. Koháry Ferenc halála után vejét honfiúsították 1827-ben azzal a kikötéssel, hogy felveszi a Koháry nevet is, így lett Coburg-Koháry herceg az egykori Coburg gróf.

A Coburgok – miként a Habsburgok is – ügyes házasodással Európa legelőkelőbb uralkodó családjaival kerültek rokon kapcsolatba. Az 1828–1918 között fennállott szász-coburg-gothai hercegségből származó család szédületes karriert futott be.

Cserépvár ura, Ferdinánd György testvére volt a szász-coburg-gothai fejedelemnek. Egyik leánytestvére Konstantin orosz főherceg, a másik a kenti herceg felesége lett, öccse, Leopold pedig belga király (I. Lipót). A dinasztiaalapító Ferdinánd György 1851-ben elhunyt. Gyermekei közül Ferdinánd

²²⁶ Magyar gazdatiszti névtár. Pest, 1848.

²²⁷ *Reök István: Visszaemlékezések.* Békés, 1870. júl. 10.

²²⁸ *Fényes* 1836; *Fényes* 1851.

²²⁹ *Nagy Iván* i.m. III. 40–41, VI. 288–294.

Auguszt Portugália régense lett (felesége II. Mária portugál királynő), August Lajos szász királyi őrnagy pedig Lajos Fülöp francia király leányát vette el. Victoria is a francia uralkodói családba ment férjhez: férje Bourbon Orleans Lajos volt.

Ferdinánd György 1851-ben bekövetkezett halálával a Coburg család új tagja került a cserépvári uradalom élére.

Itt, az erdők között megbúvó Cserépváron rejtőzött el a szabadságharc végén, 1849 augusztusában a Reök család több tagja is. Így Reök Antalnál húzódott meg öccse, Reök István, Pestről, valamint húga, Cecilia, férjével, Lieb Mihállyal és öt gyermekével, Miskolcra, köztük a kis Miskával (Munkácsy). Sőt apjának testvére, Tóthné Lieb Mária is ide menekült gyermekeivel Eperjesről. A nagyszámú Lieb – Reök – Tóth gyermek egy szobában tartózkodott az oroszok bejövetelekor, s az orosz tisztségek iskolának nézte a felügyelet alatt játszó gyermekeket.²³⁰

Reök Antal a családi hagyomány szerint „tisztartó és castellanus” (várnagy) volt a birtokon mindaddig, míg fel nem mondott.

Más forrás nem lévén a családban megmaradt hagyományt idézzük Reök Antal további sorsával kapcsolatban: „Coburg herceg fogadószobája mellett volt Reök Antal hivatali helyisége. Egy napon a vendég olyan hangon, hogy áthallatszott Reökhöz, a következő kijelentést tette. Diese Hunde Ungarn! (Ezek a kutya magyarok!) Erre ő azonnal lemondó levelet írt, amelyet nyomban átvitt a hercegnek, mondván: Én is ennek a kutyának mondtam szerencsétlen nemzetnek tagja vagyok, nem szolgálom tovább Főméltóságodat.”²³¹

Felmondása után Mezőkeresztesre ment. Az akkor áruba bocsátott kincstári földekből mintegy 500 holdat vásárolt meg, amelyet később vejével, Hofmann Gyulával együtt fokozatosan törtek fel, tették alkalmassá a gabonatermesztésre. Így jutunk el Mezőkeresztesre, a Reök család otthonába.

A község 17000 holdas határa kincstári tulajdon volt. A nagy- és Kis-Csincse patak vidékén terült el a „Csincse gyepének nevezett városi legelő”.²³² Ebből vásárolt Reök Antal a Csincse mentén és azon túl. A szűz föld kiváló termést hozott. Úgy szól a hagyomány, hogy az első években tököt termesztettek, s akkorára nőttek, hogy a kocsi oldalát le kellett venni annak érdekében, hogy fel tudják rá emelni a hatalmas tököket.²³³

Reök Antal még gazdatiszt korában, 1838-ban tartotta esküvőjét Simits (máskor Simics) Konstanciával. Valószínűleg környékbeli családba nősült, mert Ilona nevű leányának keresztanyja Simics Krisztina volt, Reök Antalné testvére, akinek férje, Kaszner Sándor is a Coburg herceg szolgálatában állt, kasznár volt.

A két gazdatiszt tehát két testvért vett el.

A Kaszner család neve a következő nemzedéktől Gasznerré változott. Kaszner Sándor fia, Gaszner Gyula mezőkövesdi szolgabíró lett, s szerepel a Munkácsy mezőkövesdi fogadásáról készült, többször közölt képen.²³⁴ Így nemcsak szolgabíróként volt „hivatalos”, hanem mint rokon is.

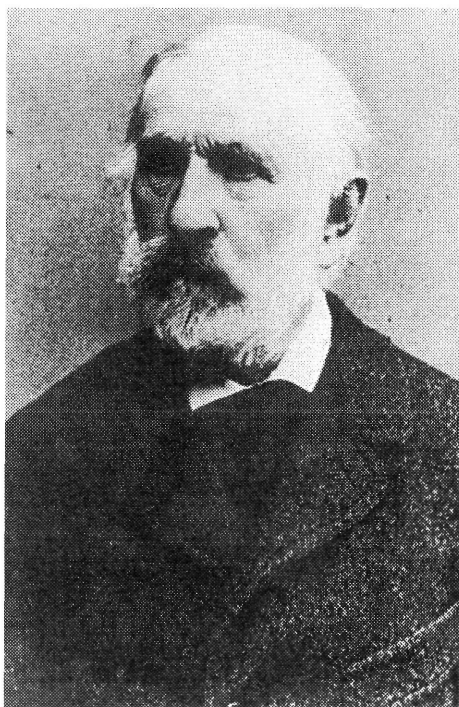
²³⁰ L. a 60. jegyzetet!

²³¹ Uo.

²³² *Fényes* 1836.

²³³ L. a 60. jegyzetet!

²³⁴ L. a 214. jegyzetet!

29. kép. Reök Antal (25.4), a mezőkeresztesi nagybácsi

30. kép. Reök Antalné Simits Konstanca

Házasságukból három leányuk született: Emília (1839?), Etelka (1845) és Ilona (1855). Reök Antal esküvőjének színhelye ismeretlen. Etelka Cserépváron született és Cserépváralján anyakönyvezték, Emiliát pedig Tardon.²³⁵ Harmadik leányuk már Mezőkeresztesen született, bizonyítván a családi hagyományt, hogy a szabadságharc után elköltöztek Cserépvárról. Mezőkeresztesen a 208. sz. alatt laktak még 1869-ben is, 1870-től az 51. sz. ház szerepel lakásukként.²³⁶

Reök Antal 1875-ben még a földkataszteri munkáknál mezőkövesdi becslobiztosként szerepel.²³⁷ Hosszú életet élt, 1902-ben, 92 éves korában hunyt el. Birtoka ekkor 526 holdra terjedt, ennek többsége – 417 hold – már szántó lett a század végére.²³⁸

Reök Antal mezőkeresztesi kúriája volt a Reökök évenkénti pünkösdi családi összejövételének egyik biztos pontja Kaplony mellett. Ők ketten, Pál és Antal álltak legjobban anyagiakban. A mezőkeresztesi kúriában bőven volt hely a vendégek elhelyezésére, István csak később kapcsolódott be a testvérek fogadásába. Lajos inkább a korai időszakban volt vendéglátó.

²³⁵ Illés Györgyné Szabó Éva, Munkácsy Sándor unokájának családi iratai és szíves közlése.

²³⁶ Mezőkeresztesi róm. kat. egyház anyakönyvei.

²³⁷ L. a 224. jegyzetet!

²³⁸ L. a 225. jegyzetet!

31. kép. A Reök–Hofmann-cúria Mezőkeresztesen

Munkácsy is többször ellátogatott Antal nagybácsihoz. Előbb még mint ifjú, nevelőapjával, Reök Istvánnal, később mint befutott festő. Reök Irén szerint már a Siralomház sikere (1870) után járt Mezőkeresztesen.²³⁹ Újabb látogatásra a kilencvenes évekből van adatunk. 1891-ben, amikor a Honfoglalás c. művéhez gyűjtött anyagot, útba ejtette Mezőkeresztest is, és ellátogatott ide a millenniumi ünnepségek idején is.

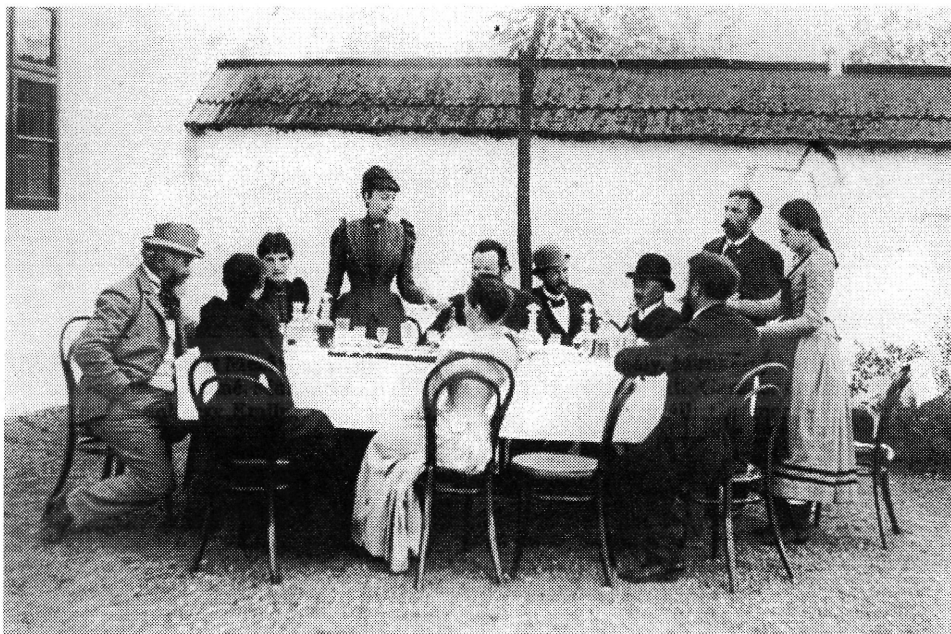
Kövessük azonban tovább Reök Antal gyermekeinek sorsát!

25.41. Reök EMILIA. 1862. október 9-én ment férjhez az ismeretlenségéből Mezőkeresztesre került *Hofmann Gyulához*. A családban fennmaradt hagyomány egyik változata szerint Hofmann Gyula mesterlegényként vetődött a környékre, a másik változat szerint mint „gazdag örökös” keresett befektetést a tőkájéhez. Abban megegyezik a családi hagyomány, hogy Hofmann Gyula családja azonos a neves ruszskabányai Hofmann családdal, akik a ruszskabányai bányákat virágzó vállalatná változtatták, és Maderspach Károly neves kohómérnökkel társulva megalapították az ottani vasgyárat. Mederspach és felesége 1848–49-ben a szabadságharc mellé állt, ezért Haynau osztrák tábornok 1849 júliusában Maderspachné megvesszőztette, s a nyilvános megvesszőzés hírére férje öngyilkos lett. A tett nemzetközi felháborodást váltott ki, s amikor a nyugdíjba küldött Haynau 1852-ben Londonba látogatott, ott felismerték, és inzultálták a londoniak.

A házassági bejegyzés Hofmann Gyula származási helyétül valóban a délerdélyi Ómoldovát jelöli meg, és ez a Duna partján fekvő település nincs messze az említett bányavidéktől. Apja Hofmann Ádám, anyja Buchwald Amália. Az esküvő alkalmával a vőlegény 29 éves volt, így 1833-ban születhetett. A „lunkányi” előnevet használta.²⁴⁰

²³⁹ L. a 214. jegyzetet!

²⁴⁰ Mezőkeresztes, róm. kat. egyház anyakönyvei.

32. kép. Rokonok közt Mezőkövesden. Bal szélén: Munkácsy Mihály, Munkácsy balján: Munkácsy Mária, Gaszner Gyuláné, Munkácsy Emil, Tarnay Gyula járásbíró. All: Gaszner Gyula főszolgabíró. Háttal: Munkácsy Emilné és Hofmann Erzsébet. Jobb szélén áll: Gaszner Irén (Hofmann Ferencné).

Az említett Maderspachné leánykori neve Buchwald Franciska volt, s a ruszabányai Hofmannok is a „lunkányi” előnevet használták. Az azonos vezeték- és előnevek alapján feltételeztük, hogy Maderspachné közeli rokona lehetett Hofmann Gyulának.

A Hofmannok utódaitól a legutóbbi időben előkerült családfa igazolta a feltételezést: Hofmann Gyula édesanyja és Maderspach Károlyné testvérek voltak, apja, Hofmann Ádám pedig társtulajdonosa volt a ruszabányai „Hofmann Testvérek és Maderspach Károly Cég”-nek.

Röck Emilia férje, Hofmann Gyula tehát Maderspach Károlyné unokaöccse volt.

A Hofmann–Maderspach céget azonban 1857-ben felszámolták, a vagyont szétesztették az örökösök között, így jelenhetett meg ezekben az időkben Hofmann Gyula „gazdag örökös”-ként Mezőkeresztesen, és vásárolhatott saját birtokot. Birtokát még 1893-ban is külön kezelte a telekkönyv.

Mezőkeresztes a múlt század közepén még 79 jobbágytelekből és 27 zsellérházból álló kis település volt. (A házak közül három ma is eredeti állapotában áll a templom mellett, megmentve az utókornak.) A század végére már 4200 lakosú településsé vált az egykori zsellérfalu. „Mint kúria a Hofmann-féle kastély érdemel említést” – írja róla a község történetírója.²⁴¹ Tegyük hozzá, nem kastély az, csak kúria, amelynek magvát egy kincstári

²⁴¹ Tóth Kálmán: Mezőkeresztes története. Miskolc, 1928.

épület alkotta. Ezt bővítette ki az új birtokos előbb 6 ablakos, majd veje, Hofmann Gyula hasonló nagyságú szárnyal. Így lett 12 ablakos, 42 méter hosszú kúria, amelyben 12 helyiség volt, az udvaron bőven ellátva gazdasági épületekkel.²⁴²

A Hofmann családban hat gyermek született, mind leány.²⁴³

25.41.1. **Irén**, az elsőszülött leány *Weinberger Gusztáv* pesti kereskedőhöz ment férjhez. A hagyomány szerint sokat tartózkodott Pesten Hunfalvyéknál, így ismerkedett meg pesti vőlegényével, akinek a Kálvin tér és az Üllői út sarkán volt az üzlete.

Gyermekeik közül:

– György 1919 májusának elején, a Tanácsköztársaság felvidéki hadjáratok esetei. Fiuk, György – nevelőapja után Szerémy György –, a családi emlékek fáradhatatlan kutatója és őrzője, Pécsen él.

– Irén dr. Farkas Gyula edelényi ügyvéd felesége lett, s haláláig Edelényben lakott.

– Ágoston – a családban inkább Gusztáv – okleveles gazda, a családi emlékek gondos őrzője volt, ő is Edelényben halt meg 1975-ben.

25.41.2. **Etelka** férje *Hofmann Jenő* fővárosi főtanácsos volt.

25.41.3. **Emilia** a régi nemesi családból származó *Noszticius Árpád* felesége lett. A Noszticiusok birtoka, a „Noszticius dolina” (kerekerdő) Eperjes határában már a XVII. században a család tulajdonában volt. Ma Eperjeshez tartozik. A család három háza közül

33. kép. A Hofmann család (25.41). Álló sor: Hofmann Júlia (Munkácsy Emilné), H. Etelka (Hofmann Jenőné), Weinberger Gusztáv, Noszticius Árpád, H. Emilia (Noszticius Árpádné). Ülő sor: Munkácsy Emil, H. Erzsébet, özv. Hofmann Gyula, H. Irén (Weinberger Gusztávné).

²⁴² Nemespanny Iván (11.21) közlése ill. családi iratok alapján. A születési és halálozási adatok Kachelmann Róbert (Budapest) – Reök Antal révén Reök-rokon – szíves közlései.

²⁴³ Mezőkeresztes, róm. kat. egyház anyakönyvei.

az egyik Eperjes főterén a Rákóczi-ház szomszédságában van,²⁴⁴ s ebben a pompás épületben találkozott 1845-ben a három jeles költő: Petőfi Sándor, Tompa Mihály és az Eperjesen dolgozó Kerényi Frigyes. Itt írta Petőfi a három költő közötti „költői versengés” alkalmával Az erdei lak című versét.

A Noszticius család révén is kapcsolódik a Reök család Munkácsy családjának apai ágához. Noszticius Árpád édesanyja, Noszticius Károlyné született Tóth Valéria (11.21) ugyanis Munkácsy nagynénjének (édesapja testvérének) Lieb Máriának (11.2) volt a leánya, így Tóth Valéria Munkácsy unokatestvére volt. Valéria unokája, Nemespany Iván gondozta Munkácsy Emilnek 1920-ban megözvegyült feleségét, Hofmann Júliát (25.41.5).

25.41.4. **Erzsébet** nem ment férjhez. Keménységéről ismert „kisasszony” volt a családban.²⁴⁵

25.41.5. **Júlia** élete annál érdekesebb. 1887-ben Munkácsy bátyjának, a megözvegyült *Munkácsy Emil*nek (11.11) lett a felesége. Emil tehát nagybátyjának és nevelőapjának unokáját vette el, s a második felesége 29 évvel volt fiatalabb nála. Gyermekek nem született, a férj 1920-ban meghalt. Munkácsy Emilné, Juliska néni volt a család élő tanúja, hagyományának tovább örökítője, sok értékes emléket hagyva az utókorra Munkácsyról és a családról. 101 éves korában, 1970-ben halt meg Mezőkeresztesen, ahol életének utolsó 35 évét töltötte a távoli rokon Nemespany családnál.

25.41.6. **Konstancia Ilona** (1870–1876) gyermek korában meghalt.

25.42. ETELKA, Reök Antal második leánya, – a házassági bejegyzés szerint Adelgunda – Mezőkövesdre ment férjhez *Schmitt* (néha Schmidt) *József* jómódú borkereskedőhöz. Az esküvőt 1862-ben együtt tartották Emilia és Hofmann Gyula esküvőjével.²⁴⁶ A Schmitt család Mezőkövesden vendéglőt birtokolt, szőlőjük volt Tardon és a szomszédos Tobolddarócon. Munkácsy maga is járt Mezőkövesden a Schmitt családnál. A Schmitt-házban rendezték be Mezőkövesden a Matyó-házat.

Schmitt József és Reök Etelka házasságából nyolc gyermek született:

25.42.1. Schmitt **Róza dr. Puskás József** mezőkövesdi orvos felesége lett. Második férje *Brückner József* borkereskedő volt.

25.42.2. Schmitt **Marianne** férje *Szlammer Ágoston* MÁV állomásfőnök volt Nagybecskereken. Később Kassán éltek.

25.42.3. Schmitt **Etelka** férje Munkácsy Emil fia, *Munkácsy Sándor* lett, így vele a Lieb család történeténél, a Munkácsy Sándorról szóló fejezetben találkoztunk (11.11.2).

25.42.4. Schmitt **József** pénzügyi fogalmazó volt, s fiatalon, 33 éves korában hunyt el Mezőkövesden.²⁴⁷

25.42.5. Scmitt **Ilona Horváth Gerő** tábornok felesége.

25.42.6. Schmitt **Irén** első férje *Rombauer Sándor* volt, minden bizonnyal a pesti Reök családnál megismert Rombauerek egyik tagja (28.45). Második férje *Horváth Márton*, Horváth Gerő tábornok testvére.

25.42.7. Scmitt **Antal** fiatalon, 18 éves korában halt meg.²⁴⁸

25.42.8. Scmitt **Pál** katonai pályára lépett, és ezredesi rangig emelkedett.

²⁴⁴ L. a 60. jegyzet!

²⁴⁵ L. a 214. jegyzet!

²⁴⁶ Mezőkeresztes, róm. kat. egyház anyakönyvei.

²⁴⁷ Mezőkövesd, róm. kat. egyház anyakönyve.

²⁴⁸ Uo.

A Schmitt család több tagja katonai pályán igyekezett a társadalmi ranglétrán felemelkedni. Valószínű, hogy ebben a család idősebb katona tagjai is segítettek a fiatalabb generációt. Idős Schmitt Pál temetésén ugyanis olyan rokonok szerepeltek a gyászjelentésben, mint Pulcz János nyugalmazott császári és királyi tábornok – Pulcz lány volt a felesége gyömörei Gyömöre Antal ezredesnek –, de a leányági rokonok között találjuk az említett Horváth Gerő tábornokot is.

25.43. Reök ILONA – Reök Antal harmadik leánya – 1875 novemberében ment férjhez *Antony Ágoston* mezőkövesdi ügyvédhez, de fél évvel az esküvő után elhunyt. Mindössze 21 éves volt.²⁴⁹

REÖK CECILIA
(25.5.)

Munkácsy édesanyja

Reök Theofil kisebbik leánya Mándokon született, s Fényeslitkén katolikusnak keresztelték és anyakönyvezték 1812. november 20-án.²⁵⁰ A keresztségben az Erzsébet Cecilia nevet kapta, de csak az utóbbit használta.

A mándoki katolikus iskolában kezdte tanulmányait. 1821-ben a leánygyermekek között az első helyen szerepelt. 1825-től már nincs a tanulók névsorában.²⁵¹

1839 körül férjhez ment *Lieb Mihály* ungvári sópénztárnokhoz, így élete a továbbiakban Lieb Mihályhoz kötődött, és ott is tárgyaljuk (11.1).

REÖK ISTVÁN
(25.6.)

Munkácsy nevelőapja

Munkácsy önéletrajzában, az Emlékeimnek Miska mellett másik főszereplője, a Munkácsy-irodalomból ismert szigorú nevelőapa.²⁵²

Ő Reök Theophil legkisebbik gyermeke volt. Mándokon született, s római katolikusnak Fényeslitkén keresztelték és jegyezték be 1816. augusztus 4-én.²⁵³ Ennek ellenére a legjobb protestáns iskolák egyikében, az eperjesi kollégiumban végezte tanulmányait, itt kiváló tanárok és iskolatársak között vált a reformkori haladó értelmiség tagjává, a polgári Magyarország elkötelezett hívévé. A közéleti szereplésre itt készült fel, a kollégium diáktársaságában. „Rök Pista volt közöttünk a legkitűnőbb színészi tehetség, s dörgedelmes hangjával mind a komikum-, mind a tragikumban nagy hatással működött; – ügyvéd, utóbb gazda lett belőle, pedig legfőbb hivatása volt Thália papjává lenni” – írja róla az egykori iskolatárs, Vahot Imre.²⁵⁴

²⁴⁹ Uo.

²⁵⁰ Fényeslitke, róm. kat. egyház anyakönyve.

²⁵¹ A mándoki róm. kat. plébános illetve a református lelkész szíves közlése.

²⁵² Reök Istvánról részletesen l. *Czeplédi* i.m. 1975.

²⁵³ Fényeslitke, róm. kat. egyház anyakönyve.

²⁵⁴ *Bodolay Géza*: Irodalmi diáktársaságok 1785–1848. Budapest, 1963. 701, 723.

1838-ban ügyvédi vizsgát tett, Pesten telepedett le. Ott előbb Kazinczy Gábor köréhez tartozott, majd ennek felbomlása után az 1847-ben megalakuló Ellenzéki Kör jegyzője lett.²⁵⁵ Megbízatása mutatja, hogy elismert tagja volt a haladó fiataloknak. Itt a nemzet legjobbjai között (Teleky László, Vörösmarty Mihály, Petőfi, Kossuth, Erkel stb. társaságában) alakult egyénisége, elkötelezettsége.

1845-ben nősült, felesége *Grobetti Lujza*, egy budai polgárcsalád tagja. 1846-ban Ilona, 1849-ben Gizella nevű leányuk született.²⁵⁶

1848-ban Klauzál minisztériumában volt titkár.²⁵⁷ 1849-ben az orosz betörés idején a Mátrában élő testvérénél, Reök Pálnál húzta meg magát más rokonokkal együtt.²⁵⁸

A szabadságharc bukása után családjával együtt vidéken telepedett le, hogy itt vésszelje át a megtorlás időszakát. Békéscsabát választotta, ahol Karolina nevű nővére élt, s akinek férje, az Apponyi grófok uradalmi inspektora tekintélyes ember volt. Anyagi és erkölcsi támogatásra találhatott nála. Az ideiglenes megoldásból végleges letelepedés lett.

Családi életét sorozatos csapások sújtották. Gizella nevű leánya még Pesten meghalt, Békéscsabán a kisebbik leányát is elveszítette.²⁵⁹ Felesége elhagyta, visszaköltözött a fővárosba. Reök István egyedül maradt, „agglegény-életet élt” – írja róla Munkácsy.

Ekkor, 1852 elején került hozzá unokaöccse, a kis Miska, a későbbi Munkácsy Mihály. A Lieb gyermekek ugyanis 1850-ben édesanyjukat, 1852 tavaszán édesapjukat is elveszítették, s az árván maradt gyermekeket a Reök testvérek „osztották szét” maguk között. Így került Miska Reök Istvánhoz.

Lakásuk Csaba főterének végén, az evangélikus kistemplom közelében a Fő utca 975. sz. házban volt (ma Baross utca 6. sz.). Reök I. 1853 Szent Mihály napjától a főtér közepén a Trauttmansdorf-féle tiszti lakásba költözött, a gróf „ügyésze” lett. Közvetlen szomszédjuk volt az Apponyi grófok tiszti lakásában a Vidovszky család, ahol Munkácsy új barátokra talált a gyerekekben. Vidovszky mamáról pedig így írt Munkácsy: „A jó asszony lett az én harmadik anyám.”²⁶⁰

Reök I. 1852-től Csaba távoli határában, a mintegy 20 kilométerre lévő Gerendási-pusztán, a Trauttmansdorf-birtokból bérelt 255 hold földet.

Ez az a Gerendás, amely oly sokszor előfordul Munkácsy életében. Ide szökök meg mesterétől asztalosinas korában, ide tér megpihenni néhány hónapra 1862–63-ban, mielőtt a festőpályára lépne. Még kétszer tölt hosszabb időt a gerendási tanyán: 1865 szeptemberétől 1866 februárjáig az Estebéd a pusztán és a Búsuló betyár megfestése idején, valamint 1867 augusztusa és októbere között. Ebben az évben nagybátyja felmondja gerendási bérletét, s a kis tanya, a „rezidencia” néhány év alatt az enyészet martalékává vált.

Reök István 1855 körül költözött ki Gerendásra második – akkor még nem hivatalos – feleségével, Omaszta Máriával (ő az ismert Mari néni) a tanyára.

Az Omaszta család jómódú, haladó szellemű értelmiségi, földbirtokos család volt. Az apa, ifjú Omaszta Zsigmond ügyvéd, 1829-ben a gyomai járás országgyűlési képviselője volt. A szabadságharc bukása után vizsgálat

²⁵⁵ OL R 151: Az Ellenzéki Kör iratai.

²⁵⁶ Budapest, Belvárosi római kat. plébánia anyakönyvei.

²⁵⁷ Az első magyar minisztérium személyzetének név- és lakkönyve. H.n. 1848.

²⁵⁸ L. a 227. jegyzetet!

²⁵⁹ Békéscsaba, róm. kat. egyház anyakönyve.

²⁶⁰ *Munkácsy* i.m. 36.

**34. kép. Reök István (25.6),
Munkácsy nevelőapja**

**35. kép. Reök Istvánné Omaszta Mária
fiatal korában ...**

36. kép. ... és matróznaként

folyt ellene, amnesztiát 1853-ban kapott. Testvérét, Lajost, a szabadságharc honvédtisztját a bukás után büntetésből besorozták az osztrák hadseregbe közlegényként, s csak hosszas kérvényezések után tudták kiváltani. Omaszta Zsigmond felesége Stummer lány volt,²⁶¹ az alispánt és főispánt is adó Stummer-Terényi család tagja. Ennek a családnak volt tagja Ipolyi (Stummer) Arnold, a neves tudós-püspök is.

A Bach-korszak bukása után a megyerendszer visszaállításakor az após, Omaszta Zsigmond Békés megye alispánja lett,²⁶² és az új hivatalnoki karban helyet kapott Reök István is. Ezért a megyeszékhelyre, Gyulára költözött 1860-ban. (Ide jött „haza” Aradról 1860 végén a beteg Miska, s itt találkozott tehetsége megmentőjével, Szamossy Elekkel.) A megye újabb felozlatásával Reök István is visszaköltözött Gerendásra.

Reök már Csabára kerülése után a csabai szellemi élet élvonalába emelkedett. Műveltsége, a pesti közéletben vitt szerepe kiemelte a helyi értelmiségből. 1852-ben műkedvelő társulatot hozott létre színielőadások tartására, melynek tagjai a helyi értelmiségből verbuválódtak. 1853-ban nagyszabású – több megyére szóló – sorsjátékot szervezett a pesti magyar színjátszás (!) megsegítésére, év végén pedig gőzmalom-alapítással kísérletezett.

1860-ban a megalakuló Békés megyei Gazdasági Egyesület egyik szakosztályának elnökévé választották, 1867–1870 között – Trefort Ágoston után – az Egyesület alelnöke volt. Nevét a legkitűnőbbek között említi az egyesület történetírója. Mint gazdálkodó több tanulmányát nyomtatta ki a közönség részére (a bérletügyről, a dohánytermesztésről).

1867-ben Omaszta Zsigmond meghalt, több mint 220 katasztrális holdas birtokát Reök István felesége örökölte. Reök I. ezután otthagyta Gerendást, beköltöztek Csabára, innen irányította a város közelében lévő birtokot.²⁶³ Megpróbált visszatérni Csaba szellemi életébe. Több cikket írt az Alföld című aradi újságba, majd az 1870-ben meginduló helyi lapban, a Békésben publikált a közélettel kapcsolatos gondolatébresztő cikksorozatot.

1870-ben Pestre költözött a családdal, hogy húsz évi vidéki élet után visszatérjen a fővárosba. A viszonyok azonban megváltoztak. Megfelelő munkát nem kapott, s elunván a tétlenkedést visszatért Csabára. A birtokán tanyát épített, amelybe 1872-ben családjával beköltözött. Birtokán mintagazdaságot teremtett.²⁶⁴

Itt látogatja meg 1874 őszén a nászút végén Munkácsy és felesége. A szeptember 8-tól október végéig tartó másfél hónapos vendégeskedés alkalmat ad arra, hogy feleségének megmutassa gyermekkorának színhelyeit, az asztalosműhelyet is – ahol már csak a mester özvegye élt –, illetve hogy felkeressék az ismerősöket Temesvártól Nagyváradig. Eközben a kismegyeri Reök birtokon megfesti Kukoricás című képét, s a számára már rég elkészült atelier-ben tanulmányokat készít a Falu hőse és a Poros út című képéhez, Pista bácsi béreseit használva fel modelleknek.

²⁶¹ Békéscsaba, róm. kat. egyház anyakönyve.

²⁶² Az Omaszta és Stummer családhoz l. *Karácsonyi János*: Békés vármegye története III. Gyula, 1896. 367, 386.

²⁶³ Levelek: 5, 8, 10, 13. levél.

²⁶⁴ Levelek: 17, 19, 29. levél.

Ezenkívül 22 év után itt találkozik ismét testvéreivel, Emillel és Gizával, utóbbival utoljára.²⁶⁵

Reök I. új lendülettel folytatja közéleti tevékenységét. 1873-ban mozgalmat indít, hogy a megyeszékhelyet áthelyezzék Gyuláról Csabára, amelyet a gyulaiak csak nehezen tudtak megakadályozni. Több cikket ír, tele van ötletekkel, egyik mozgatója volt a megyei múzeum alapításának.

37. kép. Reök István háza Békéscsabán az 1970-es évek közepén (Fotó: Balogh Ferenc)

1875-ben ő lesz Csaba első közjegyzője, új hivatala ismét beszóllítja a városba. A Gyulai úton házat épít, a 7 szobás, 16 helyiséges klasszicista kúriát maga tervezi, s 1876-ban beköltöznek a város egyik legszebb épületébe.²⁶⁶ Energiája kifogyhatatlan: átveszi a Békésmegyei Közlöny című csabai újság szerkesztését, sőt megindítja a Szépirodalmi Lapokat. Megbecsült tagja a városnak: anyagi helyzete alapján virilis tagja a város képviselő-testületének, a negyedik a virilisek sorában.²⁶⁷ Az egykori földbérlo magasra emelkedett negyedszázad alatt.

A következő évben, 1877. július 6-án eltemeti kisebbik fiát, az alig 4 éves Abát, s három nappal később, 9-én maga is öngyilkos lesz.²⁶⁸

A tragikus események után a család bérbe adja csabai birtokát, lakását, és Budapestre költözik.

Omaszta Máriával csak 1871-ben tudott hivatalosan megesküdni, miután előző év-

²⁶⁵ Békésmegyei Közlöny, 1874. szept. 13., 20., 27., okt. 11., 18., 25.

²⁶⁶ Reök Iván levele Munkácsyhoz. Levelek: 56. levél.

²⁶⁷ BML, Csaba képviselőgyűlési jegyzőkönyve, 1877.

²⁶⁸ Békéscsaba, evangélikus egyház anyakönyve.

ben sikerült első házasságát felbontani, és Mari néni katolikus vallásról áttért a „protestáns hitre”. Az esküvőt Budapesten a Deák téri evangélikus templomban tartották.²⁶⁹

Házasságukból négy gyermekük született.

Ivánt 1855. május 26-án Gádoroson anyakönyvezték, a szülők ekkor Gerendáson laktak.²⁷⁰

Ilonát 1861. október 10-én Pesten, a belvárosi római katolikus templomban keresztelték.²⁷¹

Erzsébet Békéscsabán született 1866. december 5-én.²⁷²

Aba Iván 1872. november 25-én született, ez utóbbi gyermeke halt meg 1877 júliusában.²⁷³

Mielőtt Reök István gyermekeinek sorsát bemutatnánk, érinteni kell a nevelt gyermek, Lieb Miska és a nevelőapa, Reök István kapcsolatát.

A Miska és nevelőapja közötti viszonyról elterjedt kép ugyanis eléggé egyoldalú.²⁷⁴ A családi levelezés kiadásakor²⁷⁵ ugyanis előkerültek olyan részletek, amelyek azt bizonyítják, hogy Reök István és Miska kapcsolata nem szakadt meg úgy, ahogy később Munkácsy az Emlékeimben leírja.

Már 1862-ben elkéri Szamossytól Miskát, hogy a szokásos pünkösdi családi találkozásra Keresztesre magával vigye. 1863-ban a Pestre készülő Miska útját egyengeti, amikor levelet ír pesti rokonaihoz (Röckökhöz), és ismerőseihez, pártfogásukba ajánlva Miskát. Amikor pedig a művészpályán elindul, féltően figyelmezteti, nem egyszer figyelmezteti a felmerülő nehézségekre, az óvatosságra, takarékosagra, a haza iránti kötelességre. A sokat megélt és értelmes nagybácsi-nevelőapa levelei ennek Miskához, hogy saját élet-tapasztalatait átadva próbálja segíteni az élet buktatóinak elkerülésében.

Miként a nagybácsi-nevelőapa másképp látja a tanulni nem szerető Miskát és később a festőpályán sikeresen haladó unokaöccsét, ugyanúgy a felnőtt Munkácsyban is más a rokonokkal levelező, távolba szakadt Miska és más a barátnője kérésére írói igénnyel megírt, a naturalista részleteket kiemelő önéletrajzíró.

„Szerettem volna Veled menni Pestig, ott meglátogatni a jó rokonokat s egy kicsit megpumpoltatni magamat a jó barátok által, s aztán ismét vasútra ülni és Csabára folytatni utunkat s ottan megállapodni ... Egyáltalán írnék gyakrabban Csabáról” – írja a Zürichből haza készülő unokaöccsének Reök Ivánnak, Pista bácsi fiának.²⁷⁶

A felnőtt Munkácsy így gondol vissza a régi Csabára.

Amikor pedig értesül nagybátyja haláláról, a megdöbbenés és a családdal való mély együttérzés, a nagybátyja iránti szeretet érezhető leveléből: „Szegény szegény bátyám, folyvást előttem van a borzasztó kép, s szívem majd meg reped bele, ha elgondolom mennyit szenvedhetett szegény, s szemre hányást teszek magamnak, hogy nem voltam szorgalma-

²⁶⁹ A Deák téri evangélikus egyház anyakönyvei.

²⁷⁰ Gádoros, róm. kat. egyház anyakönyve.

²⁷¹ Budapest, Belvárosi róm. kat. egyház anyakönyve.

²⁷² Békéscsaba, róm. kat. egyház anyakönyve.

²⁷³ Békéscsaba, evangélikus egyház anyakönyve.

²⁷⁴ *Czeplédi* i.m. 1975; MNG 3056/1930/29.

²⁷⁵ Levelek; A levelezés kiadatlan része a Munkácsy Mihály Múzeum történeti adattárában: 1394–1976.

²⁷⁶ Zsilinszky Mihály feljegyzései Munkácsyról. Kézirat, MNG.

sabb levelező, még utolsó levelére nem is válaszoltam. De egészen meg voltam nyugodva abba, hogy minden jól megy, ki is várhatott volna ily borzasztó hírt?!²⁷⁷

Reök István gyermekei. (Munkácsy unokatestvérei.)

25.61. Reök IVÁN.²⁷⁸ Az anyakönyvi bejegyzés szerint 1855. május 25-én született Bánfalván (ma Gádoros). Szülei akkor a gerendási tanyán éltek. Középiskoláit Szarvason végezte, a műegyetemet 1872–1877 között Zürichben Röck gépgyáros két fiával, Istvánnal és Gyulával egy időben. Innen látogatta meg Munkácsyt 1873 tavaszán Párizsban.

„Hogy megnőtt a fiú! – Alig ösmerem rá, sőt mikor megérkezett, ha véletlenül Röck Gyula nem lett volna nálam ... a kivel szembesíthettem, hát nem hiszem el neki, hogy ő az igazi!” – írja Munkácsy Reök Istvánnak. A 11 év különbség, amely alaposan meglátszott még Gerendáson a gyermek Iván és az ifjú Miska között, kezdett eltűnni, felnőtté váltak. „Alsunk Ivánnal akkorákat, hogy csak Jean (Munkácsy inasa – Cz. I.) morog ki bennünket az ágyból, azután megreggelizünk, elszívunk egy cigarettát versenybe, hogy ki tud jobban és aztán megyünk, ha tehetem együtt (...) még én sem láttam Páris nevezetességeit, ... hanem most felhasználom az alkalmat, és elmegyek Ivánnal egyet mást megnézni.”²⁷⁹ A látogatás 1876 áprilisában megismétlődik Munkácsy feleségének birtokán, Colpachon.

1877-ben kap diplomát. Részt vesz a Duna-szabályozás munkálataiban, majd az 1879. évi szegedi árvízkor a kormánybiztosság műszaki osztályának mérnöke. 1883-tól a szegedi Folyammérnöki Hivatalnál dolgozik, 1889-ben főmérnökévé nevezik ki. Tíz év múlva, 1889-ben műszaki tanácsos, 1906-ban a hivatal főnöke, két alkalommal is a tápéi kerület Kossuth-párti képviselője. Mint műszaki tanácsos ment nyugdíjba.

1897-ben, 42 évesen már 730 földet birtokol a közeli Horgoson.²⁸⁰

1880-ban nőtül, Kelemen Idát, Kelemen István ismert szegedi ügyvéd leányát, Kelemen László első magyar színigazgató dédunokáját veszi feleségül. Népes családja számára 1907-ben építteti meg szegedi palotáját, a Reök-palotát, a magyar szecesszió különleges alkotását. (Tervezője Magyar Ede építész volt, a szecesszió korán elhunyt építőművésze.)

A trianoni békeszerződés után Horgost Jugoszláviához csatolták, s hogy birtokát megtarthassa, Horgosra költözött. Lemondott képviselői mandátumáról, és Horgoson is halt meg 1923. március 7-én.

Gyermekei:²⁸¹

25.61.1. **István** jogot végzett, ügyvédbojtár korában halt meg Szerencsen 1912-ben.

25.61.2. **Margit** dr. Korpássy Gyula ítélőtáblai bíró felesége lett. Gyermekeik közül dr. Korpássy Gyula bíró, dr. Korpássy Béla neves kórboncnok, ismert szegedi egyetemi tanár volt.

25.61.3. **Mária Cecilia** (a Cecilia nevet Munkácsyné iránti tiszteletből kapta) első férje honvéd vezérkari ezredes volt, az I. világháborúban Isonzónál esett el. Második férje Kerner Géza tábornok lett.

²⁷⁸ Reök Ivánhoz I. Magyar politikusok 1914–1929. Szerk.: Boros L. Budapest, é.n.; Tiszti név- és címtárak; Bakonyi Tibor: A szegedi Reök-palota. Művészet, 1975. 12; Gádorosi római katolikus egyház anyakönyve.

²⁷⁹ Levelek: 34. levél.

²⁸⁰ L. a 225. jegyzetet!

38. kép. A Reök-palota (25.61) Szegeden (Fotó: Kiss Lajos)

25.61.4. **Etele** katonai pályára lépett, ezredesi rangig emelkedett. Gyermekai közül István tisztviselő volt, Kanadába távozott, és ott is halt meg.

Második gyermeke **Attila**, apja nyomdokain Ludovica Akadémiát végzett, hivatásos páncélos tiszt lett. A II. világháború végén a keleti fronton súlyosan megsebesült. 1956-ban Kanadába távozott, 1990-ben tért haza. A Munkácsyt nevelő „Pista bácsi” Magyarországon élő dédunokája. Ő és gyermekei (Attila és György) viselik a Reök nevet Reök István fiági leszármazottjaként.

Reök Etele Judit nevű lánya dr. Ribáry Ottó neves fül-, orr-, gégefőorvos felesége lett.

A legkisebb gyermek, Iván, tízéves korában meghalt.

25.61.5. **Gizella** ugyancsak katonatiszthez ment férjhez, férje Gindele Sándor százados volt. Az I. világháború után Csongrád megyében gazdálkodtak.

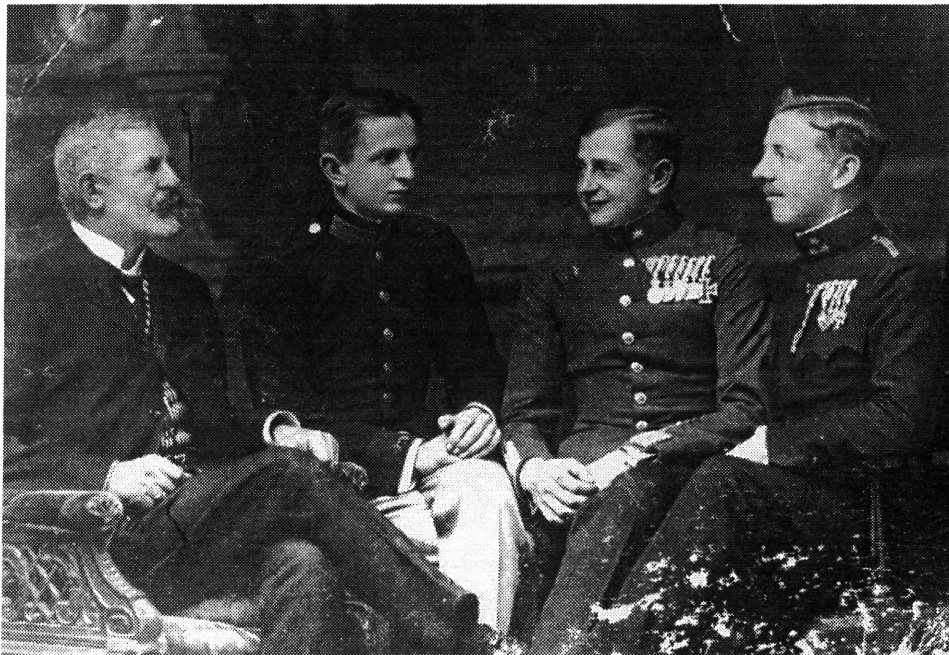
25.61.6. Reök **Iván** dr. főorvos volt Szabadkán, majd Budapesten.

25.61.7. Reök **Andor** Keszthelyen végezte tanulmányait az agrártudományi egyetemen. Apja halála után, 1923-ban ő vette át a horgosi birtok vezetését. 1941–1944 között Szabadka és Baja város főispánja volt.

25.62. Reök **ILONA**. 1883-ban ment férjhez dr. *Zsilinszky Mihály* szarvasi tanárhoz, történészhez. A 22 éves menyasszony és a 45 éves ismert tudós házasságkötésekor neves tanúk szerepeltek az anyakönyvben: a menyasszony részéről rokona, Hunfalvy Pál akadémiai tag, a vőlegény részéről Beliczey István, Békés megye főispánja.²⁸² Három gyer-

²⁸¹ Reök Iván gyermekeihez: Reök Etele fiának, Reök Attilának családi feljegyzései – magántulajdonban.

²⁸² A Deák téri evangélikus egyház anyakönyvei.

39. kép. Reök Iván (25.61) fiaival: Andor, Iván, Etele

mekük született. A középső, az 1889. július 13-án született István keresztszülőségét a párizsi neves nagybácsi vállalta. A bejegyzés szerint a keresztszülők: „Munkácsy Mihály festész és Papier Cecilia Párizsban.” A gyermek megkapta a nagyhírű keresztszülők nevét is, így lett a teljes keresztnéve: Mihály István Cecil Iván.²⁸³

Amikor Munkácsy 1891-ben Magyarországon gyűjtött alakokat Honfoglalás című képéhez, körútjának egy részén a Zsilinszky családnál vendégeskedett Szentesen, és járták a környékbeli tanyákat. Zsilinszky 1889–1892 között Csongrád megyei, 1892-től zólyomi főispán volt, 1895–1905 között vallás- és közoktatásügyi államtitkár. Az Akadémiának előbb levelező (1878) majd 1899-től rendes tagja. Hosszú ideig volt előbb az evangélikus egyház békési esperességének felügyelője, majd bányakerületi főfelügyelő. Mint államtitkár ment nyugdíjba. 1906-ban Békéscsaba választotta meg országgyűlési képviselőjévé két cikluson át. Sokat tett Békéscsaba kulturális fejlődéséért.

1900-ban ő volt a Munkácsy temetésére alakult bizottság vezetője.

Az 1890-es években ő is horgosi birtokosként szerepelt, 749 hold föld volt a nevéen.²⁸⁴ 1925. október 6-án hunyt el. Az 1920-as évektől Mezőtúron volt birtoka.

Felesége túlélte a II. világháborút, a háború után Mezőtúron halt meg 1948-ban.²⁸⁵

Három fiúgyermek közül Zsilinszky Antal a külügyminisztériumban dolgozott, 1937-től a londoni magyar követség segédtitkára, majd titkára volt.

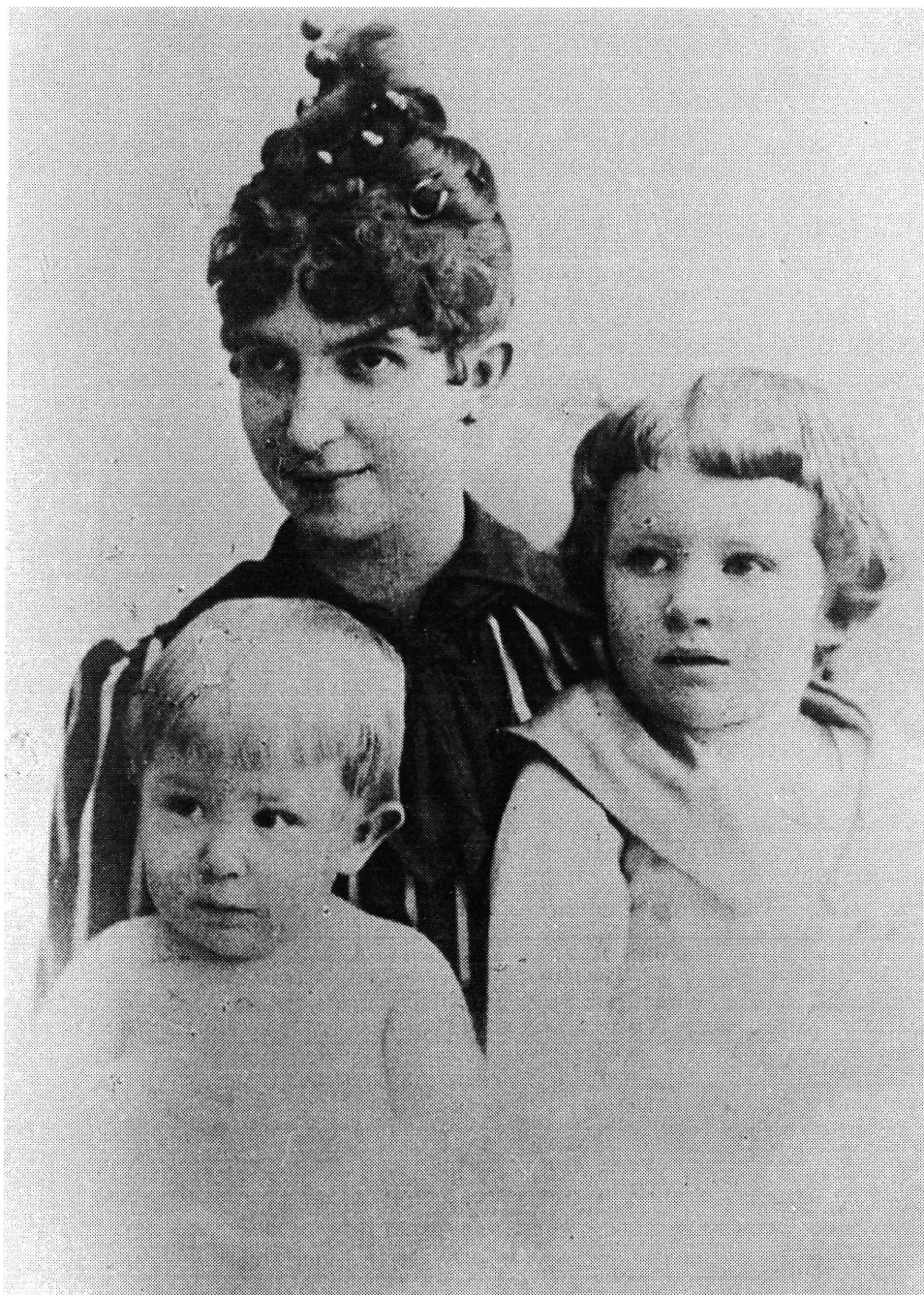
²⁸³ Békéscsaba, evangélikus egyház anyakönyve. Zsilinszky Mihály életére vonatkozóan I. Magyar életrajzi lexikon. Budapest, 1969. II. 1094–1095.

²⁸⁴ L. a 225. jegyzetet!

²⁸⁵ Mezőtúr, róm. kat. egyház anyakönyve.

40. kép. Munkácsy és Reök Iván feleségükkel

41. kép. Reök Ilona (25.62), dr. Zsilinszky Mihályné

42. kép. Reök Erzsébet (25.63) és férje, dr. Dirner Gusztáv

25.63. Reök ERZSÉBET. Ő is, mint nővére, a lippai leánynevelő intézetben végezte tanulmányait. 1891-ben ment férjhez *dr. Dirner Gusztáv* gyakorló orvoshoz,²⁸⁶ aki nőgyógyászként, illetve egyetemi tanárként vált ismertté. (Dirner is a Szepességből származott. Gölnicbányán született, apja bányafelügyelő volt. 1912. december 13-án hunyt el.²⁸⁷)

Dirnerné volt a Reökök közül Munkácsyné legszorgalmasabb levelezője. Az 1950-es években hunyt el.

25.64. Reök ABA IVÁN. Reök István és Omaszta Mária kései gyermeke. Mindössze négy és fél évet élt.²⁸⁸

VÉGSZÓ

Véget ért Munkácsy családjának története, vagyis inkább – pontot tettünk a végére, hogy az elért eredmények közzétételével tisztelegjünk Munkácsy emlékének – az utókor tiszteletével.

Amennyire tőlünk tellett, bemutattuk az ősoket, ahonnan származott; a kortársakat, akik meg-megjelentek Munkácsy körében és megjelennek a róla szóló irodalomban; az utódokat, akik közül sokan őriznek a családhoz kötődő emlékeket – kisebbeket és komoly gyűjteményeket.

Nélkülük, a család hagyományait ápoló, őrző utódok nélkül ez a könyv nem jött volna létre. Az első komolyabb iránymutatást tőlük kaptam, meg gyakran lényegbevágó dokumentumokat is. A pesti Röck ágon Hollerung Gábor (28.41.3) és Szabolcsiné Koós Lili (28.21), a szabolcsi ágon Weinberger Gusztáv (25.41.1) és Nemespany Iván (11.21) önzetlen, fáradhatatlan segítsége indított el a helyes úton.²⁸⁹ Mindnyájan elköltöztek már közülünk.

Úgy vélem, a könyv kiadásával megújul a család kutatása.

Megnyílt az út az ősök felé: tisztáztuk, hol s kik voltak Munkácsy ősei, nyilvánvalóvá vált, hol s merre kell tovább folytatni a kutatást levéltárakban, családoknál, gyűjteményekben.

De maradt még tennivaló a kortársak körében is, ilyenkor mutatkozik meg, hol hiányos a kép, hol illő árnyalni, pontosítani az adatokat.

Az utódok felé meg végtelen az út, új meg új generációk születnek, akik számára a ma élők válnak ősszé. A közelmúlt és a jelen történelemmé alakul, s mindig lesznek olyanok, akiket a történelem, jelen esetben Munkácsy családjának története érdekel, s a felfedezés izgalmával keres új meg új adatokat a család történetéhez.

Ezzel a reménnyel zárom Munkácsy családjának történetét.

²⁸⁶ A Deák téri evangélikus egyház anyakönyvei.

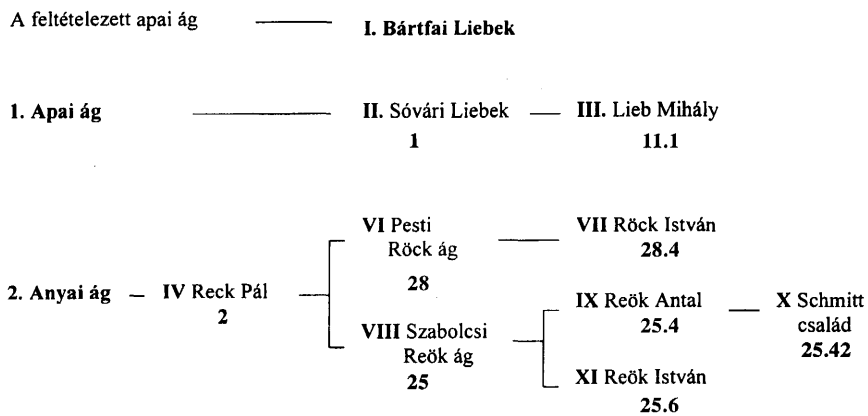
²⁸⁷ Uo.

²⁸⁸ Békéscsaba, evangélikus egyház anyakönyve.

²⁸⁹ A Reök családra vonatkozó kutatások elindulásakor nagy segítségemre volt n. Weinberger Gusztáv edelényi családtörténeti gyűjteménye és családi emlékei. A Reök család megtalálásában n. Nagyváthy József mándoki református lelkész, valamint Ferjentsik Ferenc mándoki és Fojtik Vidor fényeslitkei plébános segítettek előzetes kutatásaikkal, majd helyszíni munkámban.

Munkám végén szeretnék köszönetet mondani mindazoknak, akik önzetlenül, fáradhatatlanul segítettek családkutató munkámban. Az emlékeket őrző rokonoknak, leszármazottaknak, a levéltárak, múzeumok, könyvtárak munkatársainak, az egyházak lelkészeinek és sokan másoknak, kiknek nevét felsorolni lehetetlen. Segítségük nélkül nem lehetett volna megírni Munkácsy családjának történetét.

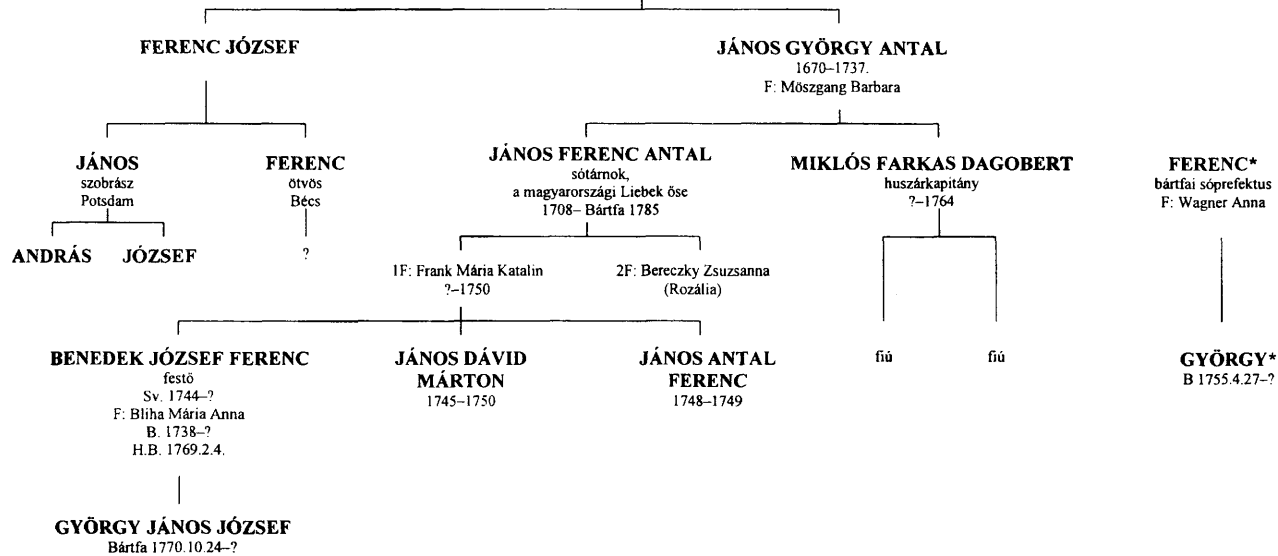
A TÁBLÁZATOK ÁTTEKINTÉSE

A BÁRTFAI LIEBEK

I.

LIEB JÁNOS KÁROLY FERENC
a bajor választófejedelem titkára
?-1684

¹ B = Bártfa,
Sv = Sővár

* A Lieb-kódexben nem szereplő, de a meglévő anyakönyvek alapján kimutatható egyéb Lieb.

1. APAI ÁG

II.

A SÓVÁRI LIEBEK

Generáció

II

11
LIEB IGNÁC
Munkácsy nagyapja
1764?-1844?
H 1793. 10. 22.
F: Kaszner Anna

EGYÉB LIEB *

Mária
1790?-1850
F: ADAMOVICS ANDRÁS

JÁNOS
1766-1841.11.26.
F: Filler Judit
1769?-1851.12.8.

III

11.1
MIHÁLY
1800.5.15-1852.5.14.
(Munkácsy édesapja)

11.2
Mária
1802.4.9-1889.10.1.
F: TÓTH FERENC

11.3
IMRE ISTVÁN
1803.9.4-?

Erzsébet
1800.4.2-1872.9.22.
F: GABÁNYI MÁTYÁS

JÓZSEF
1803.1.13-
F: Rothermundt Margit

IV

11.21
Valéria
1832-1906
F: NOSZTICIUS KÁROLY

11.22
Clotild
F: BERTHÓTY LŐRINC

IMRE I
F: Balogh Borbála

V

ÁRPÁD
1860-1935
F: Hofmann
Emilia

Margit
1865-1932
F: KRAJCSOVICS
REZSŐ

IMRE II
1859?-1916.6.9.
F: Adamszky Eleonóra

VI

NEMESPANNY (Krajcsovics) IVÁN
1896-1987.7.16.
F: Török Ibolya

IMRE III
-1915.3.3.

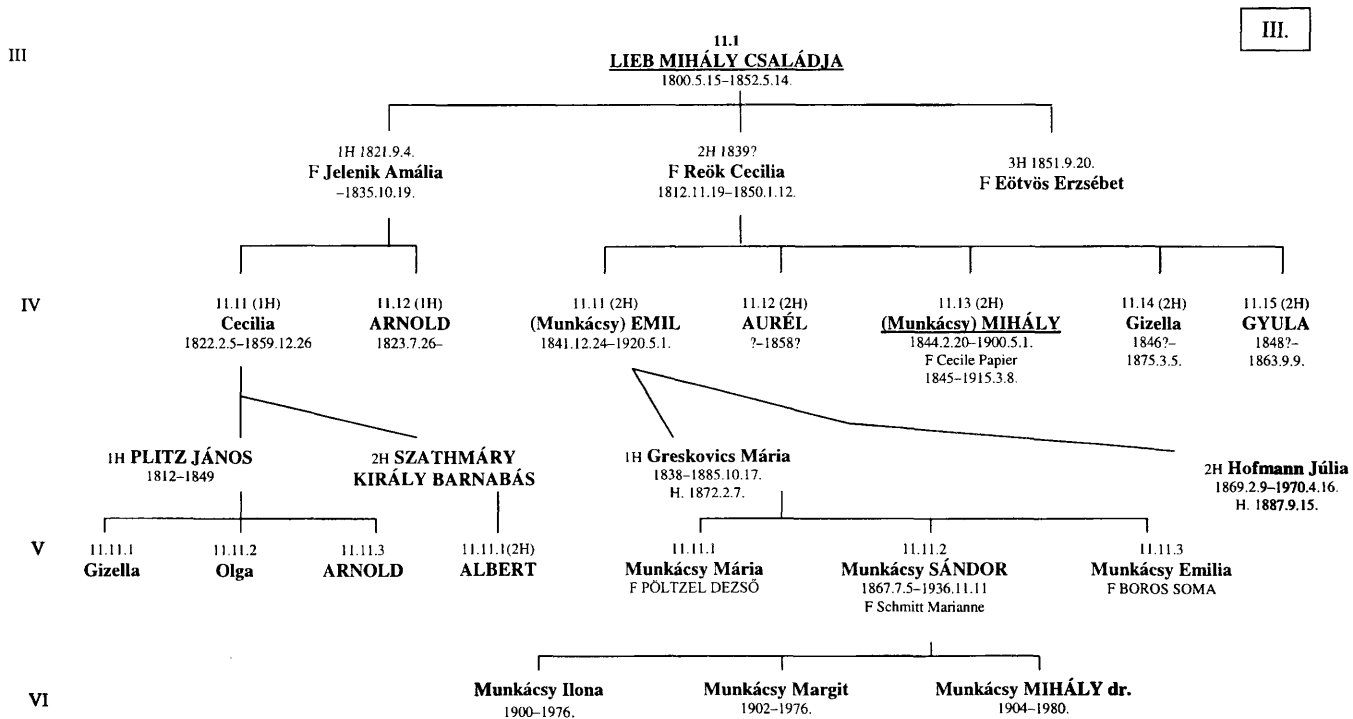
TIVADAR
1886.11.9-

**Munkácsi
EMIL**

Mária
F: BARAN
ANTAL

* Lieb Ignác családjával – a meglévő anyakönyvek alapján – össze nem köthető, Lieb nevű személyek.

Cseglédi Imre: Munkácsy ősei és rokonsága

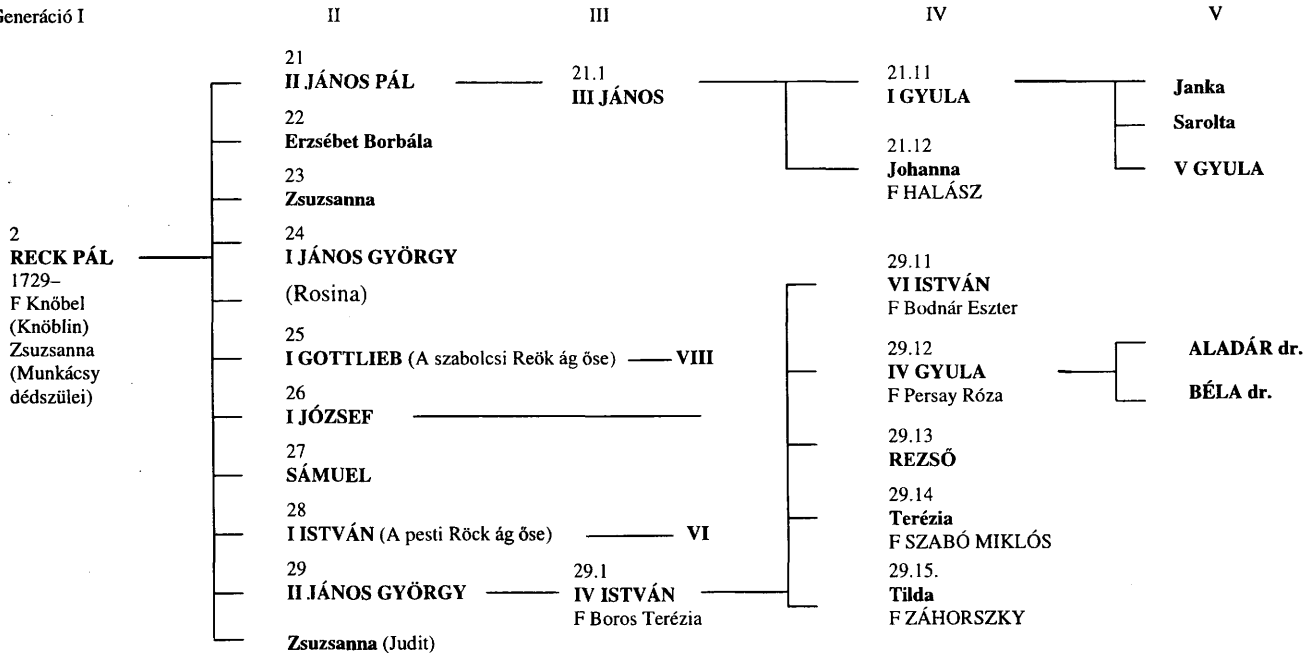

2. ANYAI ÁG

IV.

A REÖK – RÖCK CSALÁD ERDETE ÉS OLDALÁGAK

Generáció I

Czegledi Imre: Munkácsy ősei és rokonsága

RÖCK (I) ISTVÁN GYERMEKEI

F: Murmann Krisztina

HOLLERUNG TÁBLÁZAT
SZERINT

Erzsébet
F: HUTTER

I HENRIK
F: Beck Erzsébet

Cecilia
F: MURMANN

III ISTVÁN

Lujza
F: DIRNER ENDRE

Karolina
F: HUNFALVY PÁL

ANYAKÖNYVI
BEJEGYZÉSEK SZERINT

Erzsébet Mária
1805.8.29–

GOTTLIEB HENRIK
1811.7.3–

Terézia Barbara
1812.9.7–

ÁGOST ISTVÁN
1813.11.17–

Ludovika Zsuzsanna
1815.4.17–

GYÖRGY ADOLF
1817–

KRISTÓF FRIGYES
1818.9.30–

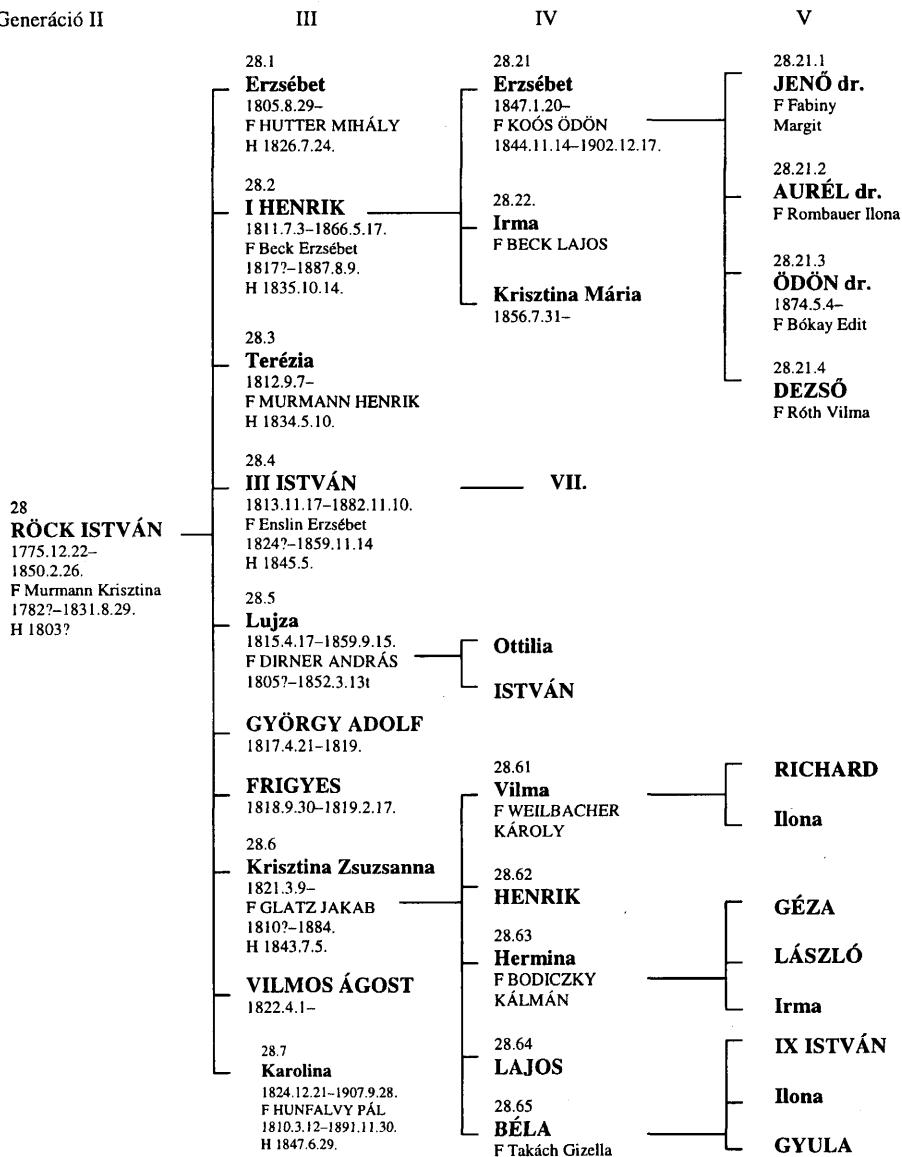
Krisztina Zsuzsanna
1821.3.9–

VILMOS ÁGOST
1822.4.1–

Ágnes Karolina
1824.12.21–

A PESTI RÖCK ÁG

Generáció II

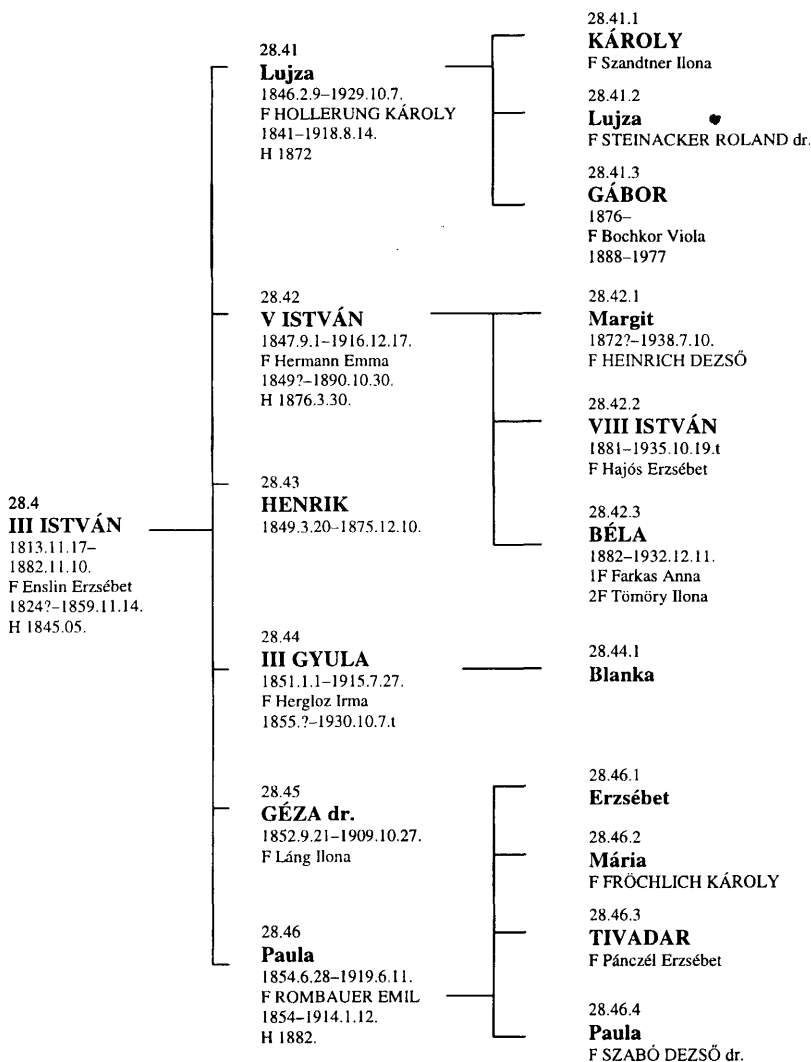
t= a temetés napja

RÖCK (III) ISTVÁN CSALÁDJA

Generáció III

IV

V

t= a temetés napja

A SZABOLCSI REÖK ÁG

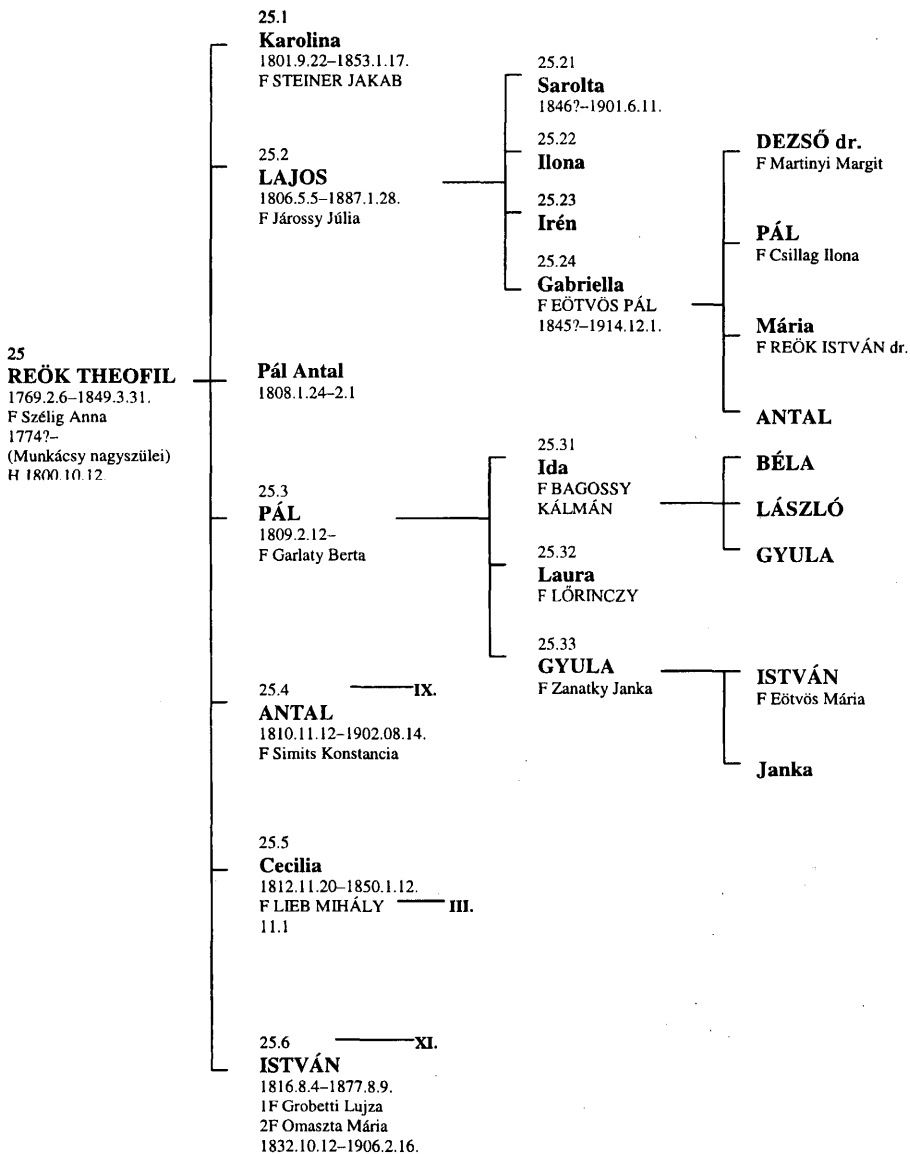
REÖK LAJOS ÉS REÖK PÁL

Generáció II.

III.

IV.

V.

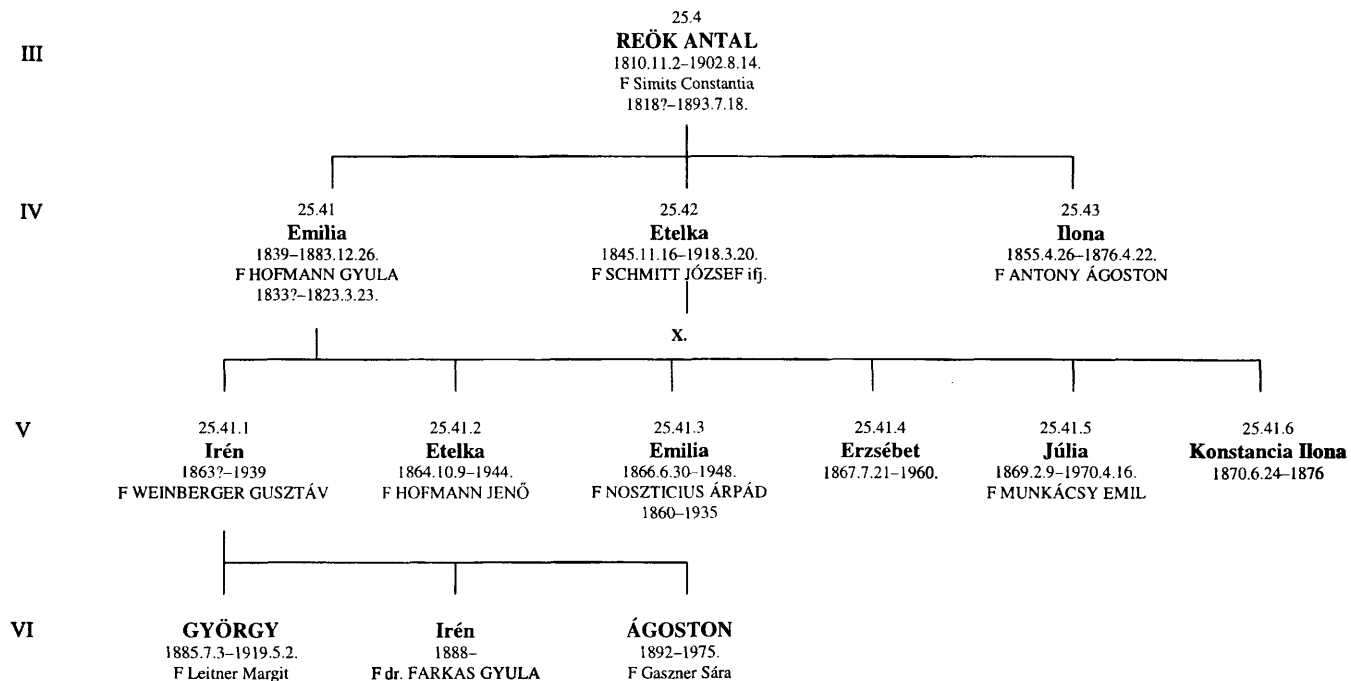

REÖK ANTAL CSALÁDJA

IX.

Generáció

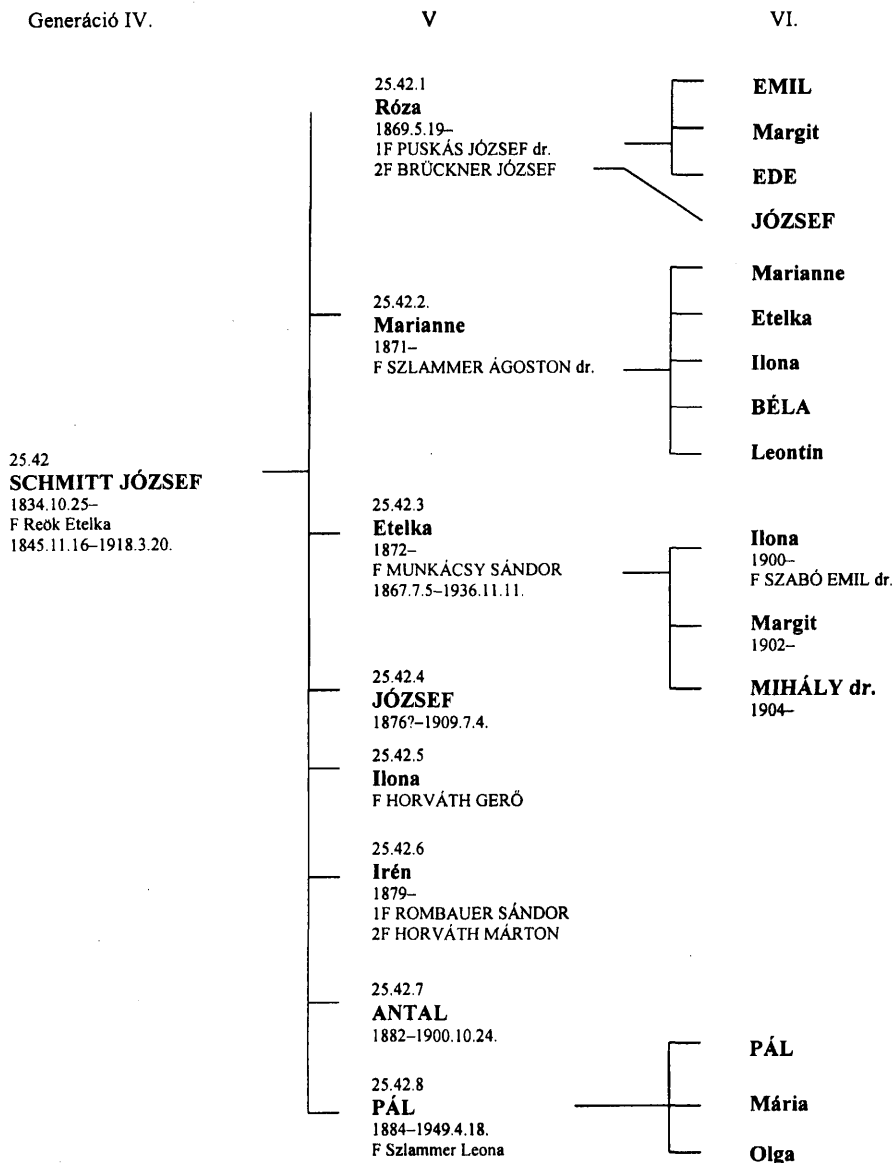
1. A Hofmann család

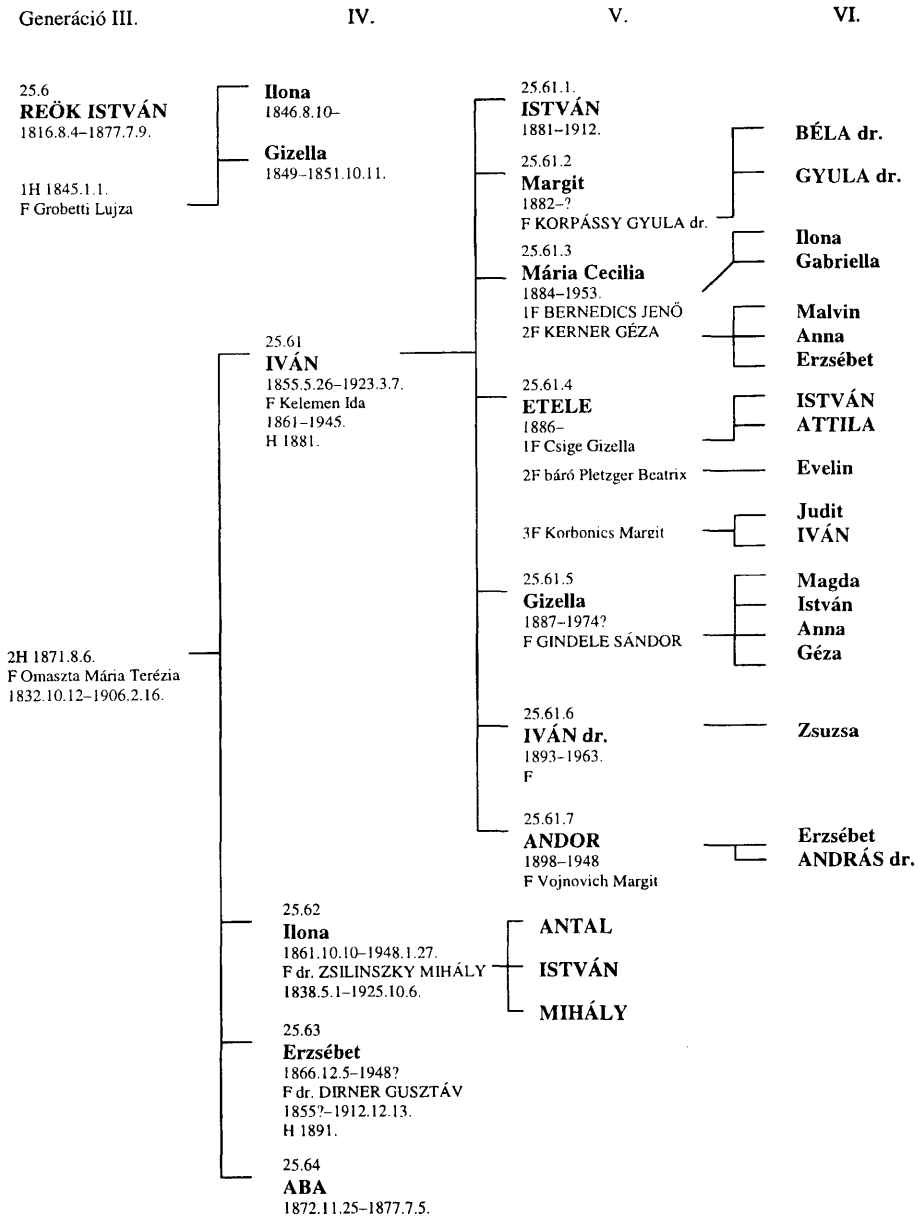
Czeplédi Imre: Munkácsy ősei és rokonsága

REÖK ANTAL CSALÁDJA

2. A Schmitt család

REŐK ISTVÁN CSALÁDJA

Imre CZEGLÉDI
Ancestors and relatives of Mihály Munkácsy

Résumé

Mihály Munkácsy /Lieb/ was one of the greatest personality of the Hungarian painting in the XIXth century, and undoubtedly he was the most successful master concerning international regards.

His life is like, as if came to us from our childhood's world of fairyland. His father was a wealthy salt business – treasury official, but he lost his parents at his age of 8, and the five Leib-orphans were adopted by the brothers and sisters of their mother, by the Reök uncles and aunts. At his age of 11 Michael (Mihály) was sent by his foster father to learn as joiner's apprentice in Békéscsaba. After four years he was released from his apprenticeship and he was working as workman's mate in Arad, but after one and half year he was getting ill, he returned home to his uncle who was living already in the county seat in Gyula at that time. Here he was favoured by fortune. He met in the town Elek Szamossy itinerant painter-artist, who discovered his talent, employed him and introduced him into the first secrets of the painting, than he sent him into the capital of the country providing him a recommendatory letter. Than he was studying abroad /Wien, München, Düsseldorf/, in 1870 he won a gold medal at the Paris Salon exhibition. He settled in Paris in 1872. He became a successful painter-artist: his art-dealer contracted all his paintings for the coming ten years. After two years, in 1874 – the former joiner's apprentice – married the widow of a French baron, his Parisian palace was built up, and from that time Paris and his wife's castle in Luxembourg became the scene of his life and work.

The history of art has few data about the origin and ancestors of Munkácsy. Only his father is known on his father's side, sometimes unfounded assumptions are emerging in the literature from further ancestors. His mother and some of her brothers/sisters are known on his mother's side. On his mother's side, the knowledge is focused on a few data. Just a few data are available about the brothers of Munkácsy and also about their fate. A family chronicle was published also twice at the turn of the century, that describes from 1639 till 1784 through five generations the family events of the Lieb family, originating from Bavaria. The family lived mainly in Bártfa (at present Bardejov – Slovakia), also the manuscript is kept in the Bártfa Archives, thus the manuscript is known as „Bártfa Lieb-codex” in the special literature about Munkácsy. The publisher of the codex assumed that the latest registered György János József LIEB – was born in Bártfa – „could have been” the grandfather of Munkácsy. The data timely corresponds to the date of birth, as the father of Munkácsy was born 30 years later, in 1800. But the publisher of the manuscript had no other written evidence besides the assumption.

The speciality of the Lieb-codex is, that one of the family's member – lived in Berlin – had left his meaningful fortune to a foundation, and the family's member going to an artist career were rightful to the interest of this foundation. If the family of Munkácsy would have known about this foundation, Mike could have started free from care a painter's career, and he should not had to learn joinery, he should not had to suffer as mentioned. This bad luck was considered by the family and also by the art historians for hundred years.

The author of this study undertook to search for the ancestors of Munkácsy to the time it could be searched for based on the data of the register, and also presents his paternal and maternal relatives. Who were they, where were they living, what kind of occupation did they have?

On the **father's** /Lieb/ side he managed to find the **grandfather** of Munkácsy. He verifies with register birth documents that the grandfather of Munkácsy Ignác Lieb was salt official in Sóvár (today Salivar – Slovakia) and was employed from 01st October 1785 at the salt-mine. On 22nd October 1793 he married Anna Kasztner the daughter of the local salt controller. Their children were born in Sóbánya: Mihály in 1800, Mária in 1802 and István Imre in 1803. Mihály will be the father of Munkácsy, Mária and Imre will be the never mentioned uncle and aunt whose descendants are living in Hungary even today.

By founding the real grandfather, the conception – existing since hundred years – that the grandfather of Munkácsy was György Lieb – who was born in 1770 and who was mentioned in the so-called „Bártfa Lieb codex” – could not have been verified, indeed it should be dismissed.

The study supported by archival data first presents the promotion of Ignác Lieb in the salt office positions, then the life of Mihály Lieb – the father of Munkácsy. While Ignác Lieb was staying all the time in Sóbánya, his son Mihály Lieb was wandering a lot to different salt offices. He married in 1821, his wife was the daughter of one of the lawyer of the neighbouring town Eperjes. They were living for eight years in Sóvár, but he was not able to promote to a higher position than an office clerk, thus from 1829 he began continuously to apply for salt office positions becoming vacant. He resided in Igló, Szatmár, Tárkány between 1829–1837. In 1837 he got to Munkács at first, in the next year to Ungvár, with this he reached the leading position of the regional salt offices, the position of the salt-cashier /salis perceptor – Salzeinehmer/, then in 1841 he was reposted to Munkács as salt-cashier. He stayed here with his family for eight years. His first wife died in 1835, he married about 1839 his second wife Cecília Reök, who became later the mother of Munkácsy. Five children were born from their marriage, the third was Miska /Munkácsy/, who took at his adult age the name Munkácsy from his birthplace. The mother of Munkácsy died in 1850. The father married also at third time in 1851, but in 1852 the father died as well. After that the children became orphans and they went to the siblings of the mother, to uncles and aunt Reök.

Only one of the brother and sister of Munkácsy – Emil – got to the founding of a family. He became an excise officer, he took also the name Munkácsy, and he retired from the Ministry of Finance. His descendants are living even today.

On the **mother's** /Reök/ side not only the grandfather but also the **great-grandfather** was found. Paul Reck /shoo!/ was living as sieve master in the XVIIIth century in the western part of the country in a small town near Szombathely, in Kőszeg. The study follows in detail the life of two of his eleven children: Stephen /István/ went to the capital of the country to Pest /Budapest/, and he founded in 1802 the Röck Machine Factory, named after him. The author named this side of the family after their residence as „Röck family from Pest”, and he presents the rise of the family to the high society of Budapest. Stephen who had founded the plant is mentioned in all his life as sieve master, and the plant was really developed to a factory by their sons. As a result of this profitable undertaking, the third generation grandson was known as one of the richest citizen of Budapest, and he was

– as „István Röck from Kelenföld” – one of the most well known factory owner of the country.

Gottlieb, the brother of Stephen was emerging as the bailiff of the settlement's owner in 1800 in the eastern part of the country in Szabolcs, in Mándok, but he changed his name to Theophil according to the Latinistic culture in Hungary, and further on he is mentioned in the documents as Theophil Reök. His daughter was Cecilia Reök, the mother of Munkácsy, and the other children were on the mother's side the uncle and aunt of Munkácsy, who took a prominent part in the life of the painter. In the volume this family side is named/mentioned as „Reök side from Szabolcs” after their residence. The members of the Szabolcs Reök side were finding employment generally on estates: they became farm bailiffs, lawyers, engineers. The husband of Carolina was the chief official of the Apponyi-estate in Békéscsaba, Lajos was an estate lawyer in Baranya County and then in Pécs, Pál was an engineer of the Károlyi estate, Antal was the farm bailiff of the Coburg princes but after 1850 he left and purchased an independent estate, and even about 1900 he was running a 1000 acres farm/estate. The mansion – standing even today – was one of the center of the family gatherings. István was first a lawyer in the capital, but in 1849 he moved also to Békéscsaba. First he was a land tenant then he was running the estate which he had acquired through his marriage.

Contrary to his image he was not a merciless uncle. With his excellent talent he represented the capital's intellectual level after the failure of the war of independence in his residence where he was forced to be settled. The author verifies by register of birth, that the names Reck, Röck, Reök etc. are the written varieties of the same name, and the final written form of the name was developed just in the middle of the XIXth century: they, who lived in Pest, were writing their name as Röck, and they, who were living in Szabolcs, were writing their name as Reök.

The study follows the life of the family's two descendants, the researches are finished with the Vth and VIth generation after the great-grandfather of Munkácsy.

A thoroughly selected **picture collection** illustrates the told story. The author made efforts that the persons of the family story became the more realistic/vital for the reader. The earliest picture – a daguerreotypy – was made of the factory founder István Röck and his family in 1845. The two oil paintings of the parents of Munkácsy are kept in the Mihály Munkácsy Museum in Békéscsaba. The up till now unknown portrait of – the frequently mentioned foster father, uncle – István Reök's wife from her younger and elder age is regarded as a curio among the the family members, relatives becoming acquaintances. She was the much talked-of „aunt Mari”.

The volume is finished with the tables made about the Lieb then about the Reck-Röck-Reöck family, and at the very end the family of István Reök – who brought up Miska (Mike) – is presented.

Imre CZEGLÉDI Die Vorfahren und Verwandten von Mihály Munkácsy

Zusammenfassung

Mihály Munkácsy /Lieb/ war einer der größten Persönlichkeiten der ungarischen Malerei im XIX. Jahrhundert und er war zweifellos der überragende Meister in internationalen Erfolgen.

Sein Leben scheint ein solches zu sein, als ob er von der Märchenwelt unserer Kindheit zu uns gekommen wäre. Sein Vater war ein wohlhabender Kammersalzbeamter, aber bis er das 8. Lebensjahr erreichte hatte schon seine Eltern verloren. Die fünf Weisen Lieb wurden von den Schwestern der Mutter, von den Onkeln und Tanten Reök zu sich genommen. Sein Ziehvater gab Miska zur Tischlerlehrling in Békéscsaba als er 11 Jahre alt war. 4 Jahre später wurde er freigesprochen und arbeitete als Handwerksbursche in Arad, aber anderthalb Jahre danach ist er krank geworden und kam nach Hause, zu seinem Onkel, der damals schon im Komitatssitz, in Gyula wohnte. Der Glückstern schloss sich ihm hier an. In dieser Stadt traf er Elek Szamosy, dem Wandermaler, wer sein Talent entdeckte und ihn zu sich nahm. Er führte ihn in die erste Geheimnisse der Malerei ein und dann schickte ihn mit einem Empfehlungsbrief in die Hauptstadt des Landes. Es folgten ausländische Studien /Wien, München, Düsseldorf/, und 1870 gewann er Goldmedal in der Ausstellung von 'Pariser Salon'. Er siedelte sich 1872 in Paris an. Er wurde ein erfolgreicher Maler: sein Kunsthändler stipulierte alle von seinen Gemälden für 10 Jahre im Voraus. 2 Jahr später, im Jahre 1874 – der ehemalige Tischlerlehrling – heiratete die Witwe eines französischen Barons, sein Palast wurde in Paris aufgebaut und von dieser Zeit an waren Paris und das luxemburgische Schloß seiner Gemahlin die Stätte seines Lebens und seiner Tätigkeit.

Die Kunstgeschichte hat wenig Informationen über die Abstammung und über die Vorfahren von Munkácsy. Väterlicherseits ist nur sein Vater bekannt, von weiteren Vorfahren werden manchmal im Literatur unbegründete Voraussetzungen aufgetaucht. Mütterlicherseits sind einige Schwester der Mutter bekannt, die Kenntnisse sind aber auf einige Angaben geengt. Wir verfügen über seltene Angaben über die Geschwister von Munkácsy und auch über das Schicksal von ihnen.

In der Jahrhundertwende wurde zweimal eine Familienchronik veröffentlicht, in der die Ereignisse der -aus Burgenland nach Ungarn gekommenen- Familie Lieb im Verlaufe fünf Generationen, von 1639 bis 1784, abgeleitet wurde. Die Familie lebte überwiegend in Bártfa (heute Bardejov – Slowakei), auch die Urschrift ist im Archiv in Bártfa bewahrt und deshalb ist die Urschrift in der Fachliteratur über Munkácsy als „der Bartfaische Lieb-Kodex“ bekannt. Der Mitteiler des Kodexes hat vorausgesetzt, daß der Großvater von Munkácsy derjenige György János József Lieb sein könnte, wer 1770 in Bártfa geboren wurde und am spätesten eingetragen wurde. Diese Angabe entspricht dem Datum der Geburt, der Vater von Munkácsy wurde ja 30 Jahre später, 1800 geboren. Der Veröffentlichter dieser Handschrift hatte aber außer dieser Voraussetzung keinen anderen schriftlichen Beweis.

Die Besonderheit des Kodexes Lieb ist das, daß ein Berliner Familienmitglied sein Vermögen einer Stiftung hinterlassen hatte, dessen Zinsen diejenigen Familienmitglieder

gebührten, die künstlerische Laufbahn ergriffen. Hätte die Familie Munkácsy von dieser Stiftung gewußt, könnte Miska sich sorgenfrei auf die Künstlerlaufbahn machen, müßte er kein Tischlerlehrling zu sein und würde er den viel erwähnten Leiden entkommen. Dieses Ungeschick beschäftigt die Familie und manchmal auch die Kunsthistoriker seit hundert Jahren.

Der Verfasser dieser Studie entschloß sich zu der Ausforschung der Vorfahren von Munkácsy bis zur Zeit, wann das nach den Angaben des Standesregisters noch zu forschen ist, bzw. zur Vorstellung der väterlicher- und mütterlicherseitlichen Verwandten. Wer waren sie, wo wohnten sie, womit beschäftigten sie sich?

In der väterlichen Linie gelang er bis zur Auffindung des Großvaters von Munkácsy und er beweist mit Matrikelangaben, daß der Großvater von Munkácsy *Ignác Lieb* in Nord-Ungarn, in Sóvár (heute Salivar – Slowakei) ein Salzbeamter war, wer bei dem Salzbergwerk vom 1. Oktober 1785 angestellt war. Am 22. Oktober 1793 heiratete er Anna Kasztner, die Tochter des dortigen Salzkontrolleurs. Ihre Kinder wurden in Sóbánya geboren: Mihály 1800, Mária 1802 und Imre István 1803. Mihály wurde der Vater von Munkácsy, Mária ist die Tante und Imre ist der Onkel von väterlicherseits, die niemals erwähnt sind aber deren Nachkommen in Ungarn auch heute leben.

Mit der Auffindung des wahren Großvaters ist die seit hundert Jahren existierende Vorstellung - daß der Großvater von Munkácsy der im sogenannten „Bártfaischer Liebkodex“ erwähnte, im Jahre 1770 geborene György János Lieb sein könnte - nicht beweisbar, es ist sogar zu verwerfen.

Die Studie stellt auf Matrikelangaben basierend den Aufstieg in den salzbehördlichen Ämtern von Ignác Lieb und das Leben von Mihály Lieb, also des Vaters von Munkácsy dar. Ignác Lieb blieb durchgehends in Sóbánya, sein Sohn Mihály Lieb hat eine stattliche Wanderschaft in verschiedenen Salzbehörden gemacht. Er verheiratete sich 1821, seine Frau war die Tochter eines Rechtsanwaltes der Nachbarstadt Eperjes. Sie lebten in Sóvár acht Jahre lang, aber er konnte keinen höheren Rang erreichen, als die amtliche Schreiberstelle, deshalb bewarb er sich immer wieder ab 1829 um vakanten salzbehördlichen Stellen. Seine Standorte sind zwischen 1829-1837 Igló, Szatmár und Tárkány. 1837 siedelte er sich zum ersten Mal in Munkács, im nächsten Jahr in Ungvár an. Damit erreichte er die leitende Stelle der Salzbehörden vom Lande, er war nämlich Salzeinnehmer /salis perceptor/. Im September 1839 wurde er zum Salzeinnehmer nach Munkács zurückversetzt. Er blieb hier mit seiner Familie acht Jahre lang.

Seine erste Frau wurde 1835 gestorben, um 1839 heiratete er seine zweite Frau Cecilia Reök, die künftige Mutter von Munkácsy. Aus ihrer Ehe wurden fünf Kinder geboren, das mittlere Kind war Miska /Munkácsy/, wer seinen Namen Munkácsy in seiner Erwachsenenalter von seiner Vaterstadt annahm. 1850 wurde die Mutter von Munkácsy gestorben. 1851 verheiratete sich der Vater zum dritten Mal, aber im Mai 1852 wurde auch er gestorben. Da blieben seine Kinder verwaist und gingen zu den Geschwister ihrer Mutter, zu den Tanten und Onkel Reök.

Nur Emil, einer der Geschwister von Munkácsy, erreichte bis zur Gründung einer Familie. Er war Finanzbeamter, auch er nahm den Namen Munkácsy an und ging zur Rente aus dem Finanzministerium. Auch heute leben seine Nachkommen.

Von **mütterlicher** Seite gelang es nicht nur den Großvater, sondern auch den **Urgroßvater** zu finden. Paul Reck /husch!/ lebte im XVIII. Jahrhundert als Siebmachermeister in Kőszeg, im westlichen Teil des Landes, in einer Kleinstadt bei Szombathely. Die Studie folgt eingehend dem Weg von zwei Kindern von seinen elf Kindern. Stephan /István/ siedelte sich in Pest /Budapest/, in der Hauptstadt des Landes an und 1802 gründete die Maschinenfabrik Röck, die von ihm genannt wurde. Der Verfasser nennt vom Wohnort diese Linie der Familie „*Pester Familie Röck*“ und führt den Aufstieg der Familie in die leitende Gesellschaftsschicht von Budapest vor. Stephan, der Fabrikgründer blieb bis zum Ende seines Lebens ein Siebmachermeister, der Betrieb wurde eigentlich von seinen Söhnen zur Fabrik entwickelt. Das Ergebnis der gewinnbringenden Unternehmung ist das, daß das Enkelkind in der dritten Generation schon als einer der reichsten Bürger in Budapest vorkommt, und unter den Namen „Kelenfölder István Röck“ einer der bekanntesten Fabrikbesitzer des Landes ist.

Der Bruder von Stephan, Gottlieb tauchte in der östlichen Hälfte des Landes im Komitat Szabolcs, in Mándok im Jahre 1800 als der Amtmann des Besitzers der Siedlung auf. Der lateinistischen Kultur des damaligen Ungarns entsprechend änderte er seinen Namen zu Theophil und im Weiteren wurde er als *Theophil Reök* in den Dokumenten erwähnt. Cecilia Reök, die Mutter von Munkácsy war seine Tochter und die übrigen Kinder von ihm werden die mütterlichen Onkel und Tanten von Munkácsy, die im Leben des Malers bedeutende Rolle spielten. Diese Linie der Familie kommt – vom Wohnort benannt – als „*Szabolcser Linie Reök*“ in dem Band vor. Die Mitglieder der Szabolcser Linie Reök kamen im allgemeinen in den Großgrundbesitzen unter: sie wurden Wirtschaftsverwalter, Rechtsanwälte, Ingenieure. Der Mann von Karolina war der leitender Beamte des Apponyi-Besitzes, Lajos war im Komitat Baranya und dann in Pécs ein herrschaftlicher Rechtsanwalt, Pál war in Nagykároly der Ingenieur des mächtigen Károlyi-Besitzes, Antal war der Wirtschaftsverwalter der Herzoge Coburg, aber er trat nach 1850 aus und kaufte ein selbstständiges Landgut und auch noch um 1900 bewirtschaftete er ein Landgut von 1000 Morgen in Mezökeresztes. Sein auch noch heute stehendes Herrenhaus war ein Mittelpunkt der Familienzusammenkünfte. István war erst Rechtsanwalt in der Hauptstadt, aber 1849 siedelte auch er nach Békéscsaba und er war zuerst Hauptpächter und dann bewirtschaftete er das Landgut, das er durch seine Ehe verschuf. Im Gegensatz zu dem von ihm entwickelten Bild war er kein grausamer Onkel, mit seiner ausgezeichneten Anlage repräsentierte er das Niveau der Intelligenzschicht der Hauptstadt in seinem, nach dem Zusammenbruch des 1848-er Freiheitskrieges zwangsmäßig gewählten Wohnort.

Aufgrund Matrikeln beweist der Verfasser, daß die Namen Reck, Röck, Reök usw. die Schreibvarianten desselben Namens sind und erst in der zweiten Hälfte des XIX. Jahrhundert entwickelte sich die endgültige Schreibweise des Namens: die Pester schrieben ihren Namen als Röck, die Szabolcser aber als Reök.

Die Studie folgt dem Leben der Abkömmlinge der beiden Familie, die Forschung wird mit den V. und VI. Generationen - gerechnet von dem Urgroßvater von Munkácsy – beendet.

Die Erzählten werden mit gründlich ausgewähltem **Bildmaterial** illustriert. Das Bestreben des Verfassers ging dahin, daß die im Familiengeschichte angeführten Personen vor dem Leser lebendig seien. Das älteste Bild ist eine Daguerreotypie über István Röck und seine Familie, die noch im Jahre 1845 gemacht wurde. Die hier dargestellten zwei Ölgemälde über die Eltern von Munkácsy werden in dem Mihály Munkácsy Museum in

Békéscsaba bewahrt. Unter den zur Bekannten werdenden Familienmitgliedern und Verwandten gilt das bis jetzt unbekante Jugend- und Altersporträt der Frau des Ziehvaters-Onkels István Reök, wer in der Selbstbiographie von Munkácsy häufig vorkommt, auch für eine Kuriosität. Sie war die viel erwähnte „Tante Mari“.

Der Band wird sich mit den Tafeln von der Familie Lieb und dann von der Familie Reck-Röck-Reök, zuallerletzt mit der Vorstellung der Familie von István Reök, wer der Ziehonkel von Miska war, beendet.

Imre CZEGLÉDI Les ancêtres et la parenté de Mihály Munkácsy

Traduction

Mihály /Lieb/ Munkácsy est l'une des plus grandes personnalités de la peinture hongroise du XIX. siècle, incontestablement le plus brillant maître en succès internationaux.

Sa vie est telle comme s'il était venu parmi nous du monde des contes de fée de notre enfance. Son père était un riche employé de saline, mais à l'âge de 8 ans il perd ses parents, et les cinq orphelins Lieb sont pris en charge par des oncles et tantes Reök. À l'âge de 11 ans Miska devient apprenti menuisier à Békéscsaba par la volonté de son père adoptif. Quatre ans après il obtient son diplôme de maîtrise et travaille comme maître menuisier à Arad, mais un an et demi après il tombe malade et revient chez son oncle, qui habite à Gyula, ville de préfecture. Son étoile ici se joigne à lui. Dans la ville il rencontre le peintre ambulancier Elek Szamossy, qui découvre son talent, le prend auprès de lui et l'introduit dans les premiers secrets de la peinture puis l'envoie dans la capitale du pays avec une lettre de référence. Des études à l'étranger se suivent (Wienne, Munich, Düsseldorf), en 1870 à son exposition de Salon à Paris, il gagne la médaille d'or. En 1872, il s'installe à Paris. Il devient un peintre à succès. Son commerçant d'objets d'art retient toutes ses peintures à 10 ans d'avance. Deux ans après en 1874, l'ancien apprenti menuisier épouse la veuve d'un baron ancien, bâtit son palais de Paris et à partir de là c'est Paris et le château de Louxembourg de sa femme qui sont les lieux de sa vie, de son travail.

De l'origine de Munkácsy, de ses ancêtres, l'histoire d'art n'en a que peu d'indication. Sur la ligne paternelle on ne connaît que son père, sur les autres ancêtres que des hypothèses sans fondement paraissent de temps en temps dans la littérature. Sur la branche maternelle, la mère et une partie de ses frères et sœurs sont connus, ces connaissances étant réduites à un-un élément restreint. Peu de notes parlent des frères et sœurs de Munkácsy et également de leur destin.

Au tournant du siècle on a publié une chronique familiale à deux reprises aussi, laquelle depuis 1639 jusqu'à 1784 pendant cinq générations suit les événements familiaux d'une famille Lieb venue de la Bavière en Hongrie. La famille a vécu surtout à Bártfa (aujourd'hui Bardejov – Slovaquie) le manuscrit est aussi gardé par les archives de Bártfa, c'est pour cette raison qu'on le connaît sous le nom „manuscrit Lieb de Bártfa” dans la bibliographie qui parle de Munkácsy. Le publicateur du manuscrit a supposé, que le plus tard inscrit, né en 1770 à Bártfa, József János György Lieb aurait pu être le grand-père de Munkácsy. Dans la chronologie la date aurait pu correspondre à sa date de naissance, puisque le père de Munkácsy est né en 1800, 30 ans après. Cependant le publicateur du manuscrit n'a eu – à part de sa hypothèse – à titre documentaire d'autre preuve.

La particularité du manuscrit Lieb est qu'un membre de sa famille de Berlin a laissé sa grande fortune à une fondation, dont les intérêts sont revenus aux membres de la famille, qui ont choisi la carrière artistique. Donc, si la famille de Munkácsy avait eu connaissance de cette fondation, Miska aurait pu démarrer sans le moindre de souci dans sa carrière de peintre, il n'aurait pas dû apprendre le métier de menuisier, il aurait pu se sauver des

souffrances illégitimes. Cette malchance préoccupe la famille depuis cent ans et quelque fois même l'histoire de l'art aussi.

L'auteur de cette étude s'est engagé à rechercher les ancêtres de Munkácsy selon les donnés de l'état civil, ainsi qu'à présenter sa parenté paternelle et maternelle. Qui étaient-ils, ou habitaient-ils, de quoi s'occupaient-ils?

Sur la ligne paternelle (Lieb) il a réussi à arriver jusqu'**au grand-père** de Munkácsy. Il prouve avec des documents de l'état civil et des archives, que le grand-père de Munkácsy, Ignác Lieb est fonctionnaire de saline à Sóvár, au Nord de la Hongrie (aujourd'hui Salivar – Slovaquie) et à partir du premier octobre 1785 devient employé de la saline. Le 22 octobre 1793 il se marie avec Anna Kasztner, fille du contrôleur local de saline. Ses enfants naissent à Sóbánya: Mihály en 1800, Mária en 1802 et István Imre en 1803. Mihály sera le père de Munkácsy, alors que Mária et Imre seront la tante et l'oncle paternels jamais évoqués, dont les descendants sont toujours vivants en Hongrie.

En trouvant le véritable grand-père, l'hypothèse se tenant debout depuis 100 ans et selon laquelle le grand-père de Munkácsy aurait été le nommé János György Lieb né en 1770 et ayant figuré dans le manuscrit-Lieb de Bártfa, ne pouvant pas être démontré, il faut même la rejeter.

L'étude, s'appuyant sur les donnés de l'archive, présente d'abord la montée de Ignác Lieb à l'échelle hiérarchique au bureau de saline, puis la vie de Mihály Lieb, père de Munkácsy. Tandis que Ignác Lieb reste à Sóbánya toute sa vie, la vie professionnelle de son fils, Mihály Lieb relate un trajet de vagabondage parmi plusieurs bureaux de saline. Ils se marie en 1821, sa femme est la fille d'un avocat de la ville voisine, Eperjes. Ils vivent pendant 8 ans à Sóvár, mais son emploi de rédactrice lui permet pas de monter à l'échelle hiérarchique, c'est pour cela qu'il pose sa candidature sans arrêt aux postes vacants des bureaux de saline. Entre 1829 et 1837 il occupe des postes à Igló, Szatmár et à Tárkány. En 1837 il arrive la première fois à Munkács, l'année suivante à Ungvár, et avec cela il atteint le poste de dirigeant des bureaux de salin provinciaux, il devient percepteur de saline, puis en 1841 il est placé de nouveau à Munkács en tant que percepteur. Il y reste pendant 8 ans avec sa famille.

Sa première femme meurt en 1835 et aux environs de 1839 il épouse sa deuxième femme, Cecilia Reök, qui sera la mère de Munkácsy. De leur mariage naissent cinq enfants, Miska (Munkácsy) étant le médian, qui – à l'âge adulte – se fait l'enfant adoptif de sa ville natale en prenant son nom. La mère de Munkácsy meurt en 1850. En 1851 le père se marie pour la troisième fois, mais au mois de mai de 1852 le père aussi est décédé. C'est à ce moment là que ses enfants restent orphelins et seront adoptés par les frères et sœurs maternels, par les oncles et tantes Reök.

Parmi les enfants il n'y a que Emil, frère de Munkácsy qui fonde une famille. Il devient douanier, prend aussi le nom Munkácsy et sera retraité du ministère de finance. Ses descendants sont vivants même aujourd'hui.

Sur la ligne maternelle (Reök) on a réussi à trouver non seulement le grand-père, mais aussi l'**arrière-grand-père** de Munkácsy. Paul Reck a vécu au XVIII. siècle à Köszeg, petite ville voisine de Szombathely, à la frontière ouest du pays comme maître tannier. De ses 12 enfants le trajet de deux est suivi dans le détail par l'étude. Stephan (István) arrive à Budapest, capitale du pays et en 1802 il fonde l'atelier de construction mécanique

portant son nom, Röck. D'après son domicile, cette ligne de la famille est nommé „famille Röck de Pest” par l'auteur, qui présente aussi la montée de la famille à la couche sociale dirigeante de Budapest. Stephan, le fondateur de l'atelier reste maître tamisier jusqu'à la fin de sa vie et en fait ce sont ses enfants qui transforme l'atelier en usine. En résultat de l'entreprise en plein rapport, le petit-fils de la troisième génération figure déjà parmi les plus riches citoyens de Budapest, et sous le nom „István Röck de Kelenföld” est l'un de plus connu propriétaire de l'usine du pays.

Le frère de Stephan, Gottlieb apparait en 1800 à Mándok, département de Szabolcs, à l'est du pays comme régisseur du propriétaire d'habitat, mais il fait changer son nom en Theophil répondant à la culture latino-hongroise et par la suite il figure sur le nom Theophil Reök dans les documents. Son enfant est Cecilia Reök, la mère de Munkácsy et les autres enfants seront les oncles et tantes maternels de Munkácsy, qui jouent un rôle très important dans la vie du peintre. D'après leur domicile, cette ligne familiale figure comme „ligne Reök de Szabolcs” dans le volume. Les membres de la branche Reök de Szabolcs s'établissent en général sur les grandes propriétés comme régisseur, avocat, ingénieur... Le mari de Karoline est employé chef de la propriété Apponyi à Békéscsaba, Lajos est avocat domanial au département Baranya, puis à Pécs, Pál est ingénieur de la grande propriété Károlyi à Nagy Károly, Antal est régisseur des princes Coburg, mais après 1850 il quitte cet emploi et achète une propriété indépendante, aux environs de 1900 il cultive encore ses 1000 arpents de propriété à Mezökeresztes. Sa gentilhommière, aujourd'hui encore étant debout, est l'un du centre des rencontres familiales. István est d'abord avocat à la capitale, mais en 1849 il s'établit aussi à Békéscsaba, devenant d'abord fermier, puis cultivateur sur la propriété, obtenue par son mariage. Contrairement à l'image créée sur lui, il n'est pas un oncle cruel. Avec son excellente capacité il représente le niveau intellectuel de la capitale à son domicile, choisi par contrainte après la chute de la guerre de l'indépendance.

D'après les registres, l'auteur prouve que les noms Reck, Röck, Reök etc sont la variété d'écriture d'un même nom et ce n'est qu'à la deuxième moitié du XIX. siècle que se forme la forme définitive du nom: les familles de Pest écrivent leur nom Röck, les familles de Szabolcs écrivent leur nom Reök.

L'étude suit la vie des descendants des deux familles et ferme ses recherches avec la V. et VI. générations, compté à partir de l'arrière-grand-père de Munkácsy.

Les données ci-dessus sont illustrés par une matière d'image choisie avec précision. L'auteur s'est efforcé de rendre vivant les personnages figurés dans l'histoire familiale. La plus ancienne image est faite en 1845, daguerrotypie du fondateur de l'usine, István Röck et de sa famille. Les deux toiles sur les parents de Munkácsy publiés ici sont gardées par le Musée Mihály Munkácsy de Békéscsaba. Parmi les membres de la famille, des parents, devenus familiers, on compte comme curiosité le portait jusqu'ici inconnu de la femme de István Reök, père adoptif et l'oncle de Munkácsy figurant souvent dans sa biographie - de sa jeune et vieille âge. Elle est la „tante Mari” souvent mentionnée.

Le volume est terminé par les tableaux préparés sur la famille Lieb, puis sur la famille Reck-Röck-Reök, à la fin par la présentation de la famille de István Reök, le père adoptif et l'oncle de Miska.

KÉPEK JEGYZÉKE

A borítón: Munkácsy Mihály, 1890 körül

Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtára, Budapest.

- 1. kép Lieb Mihály (11.1), Munkácsy édesapja**
Olajfestmény. Ismeretlen festő. Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba.
- 2. kép Munkácsy édesanyja: Lieb Mihályné, Reök Cecília**
Olajfestmény. Ismeretlen festő. Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba.
- 3. kép Munkácsy Mihály szülőháza Munkácson**
Archív fénykép. Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba.
- 4. kép Lieb Mihály és családjának miskolci lakóháza**
W. Ilges: M. von Munkácsy. Bielefeld–Leipzig, 1899. 13. nyomán
- 5. kép Munkácsy Emil (11.11) első feleségével és gyermekeivel**
Elöl: Emilia és Sándor, középen Mária.
Eredeti fénykép. Magántulajdon.
- 6. kép Munkácsy Emil második feleségével, Hofmann Júliával**
Eredeti fénykép. Magántulajdon.
- 7. kép Munkácsy Emil gyermekei: Emilia és Mária (11.11.1; 11.11.3)...**
Eredeti fénykép. Magántulajdon.
- 8. kép ... és Munkácsy Sándor (11.11.2)**
Eredeti fénykép. Magántulajdon.
- 9. kép A fiatal Munkácsy, 19 évesen, 1863-ban (11.13) ...**
Malonyai D.: Munkácsy Mihály. Budapest, 1907. I. 94. nyomán.
- 10. kép ...és festőművészként, 1896-ban**
Malonyai D.: Munkácsy Mihály. Budapest, 1907. II. kötet (a belső címlap előtti kép) nyomán.
- 11. kép Felesége, Cecile Papier**
Eredeti fénykép. Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba.
- 12. kép Feleségével**
Eredeti fénykép. Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba.
- 13. kép A colpachi kastély Luxemburgban**
Eredeti fénykép. Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba.
- 14. kép Lieb Gizella (11.14), Munkácsy húga**
Eredeti fénykép. Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba.
- 15. kép Munkácsy apai nagynénje, Tóth Ferencné Lieb Mária (11.2) családja körében, 1855 körül**
Álló sor: ifj. Tóth Ferenc, Noszticius Károly, Tóth Berta, Berthóty Lőrinc.
Ülő sor: Tóth Valéria (Noszticius Károlyné), Noszticius Ilona, Lieb Mária (Tóth Ferencné), Tóth Clotild (Berthóty Lőrincné).
Fényképmásolat. Magántulajdon.
- 16. kép A gyáralapító Röck István I (28) szitásmester családjával, 1845-ben**
Álló sor: Lujza (Dirnerné), István III, Karolina (Hunfalvyné), Henrik.
Ülő sor: Erzsébet (Hutterné), id. Röck István, Cecília (Murmann-né), Zsuzsanna (Glatzné).

- A falí festményen: néhai Röck Istvánné Murmann Krisztina.
Az eredeti színezett dagerrotípiá.
Reprodukció: Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fotótár.
- 17. kép Röck István III (28.4) gépgyáros és felesége, Enslin Erzsébet**
Eredeti fénykép. Magántulajdon.
- 18. kép Reök István III gépgyáros családja 1865 körül**
Balról jobbra: Henrik, Géza, Paula (Rombauerné), Röck István,
Lujza (Hollerungné), Gyula, István.
Eredeti fénykép. Magántulajdon.
- 19. kép Röck Lujza (28.41) és férje, Hollerung Károly**
Eredeti fénykép. Magántulajdon.
- 20. kép Kelenföldi Röck István V (28.42)**
Eredeti fénykép. Magántulajdon.
- 21. kép Röck Paula (28.46) fiatalkori képe**
Olajfestmény. Munkácsy Mihály. Magántulajdon.
- 22. kép A Forgách-kastély Mándokon (25)**
Borovszky S.: Magyarország vármegyéi. Szabolcs vármegye. Budapest, é.n. 45.
nyomán.
- 23. kép Reök Theofil (25) házassági bejegyzése Fényeslitkén**
- 24. kép A Steiner/Omaszta-kúria Békéscsabán (25.1)**
Ma Munkácsy Emlékház. (Fotó: Váradi Zoltán.)
- 25. kép Reök Lajos (25.2), Munkácsy pécsi nagybátyja**
Olajfestmény. Munkácsy Mihály. Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba.
- 26. kép Reök Lajosné Járossy Júlia**
Olajfestmény. Munkácsy Mihály. Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba.
- 27. kép Reök Irén (25.23)**
Olajfestmény. Munkácsy Mihály. Magyar Nemzeti Galéria.
- 28. kép A Károlyi-kastély Nagykárolyban (25.3)**
Borovszky S.: Magyarország vármegyéi. Szatmár vármegye. Budapest, é.n. 173.
nyomán.
- 29. kép Reök Antal (25.4), a mezőkeresztesi nagybácsi**
Eredeti fénykép. Magántulajdon.
- 30. kép Reök Antalné Simits Konstancia**
Eredeti fénykép. Magántulajdon.
- 31. kép A Reök–Hofmann-kúria Mezőkeresztesen**
Eredeti fénykép. Magántulajdon.
- 32. kép Rokonok közt Mezőkövesden**
Bal szélén: Munkácsy Mihály.
Munkácsy balján: Munkácsy Mária, Gaszner Gyuláné, Munkácsy Emil,
Tarnay Gyula járásbíró.
Áll: Gaszner Gyula főszolgabíró.
Háttal: Munkácsy Emilné és Hofmann Erzsébet.
Jobb szélén áll: Gaszner Irén (Hofmann Ferenccé).
Eredeti fénykép. Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba.

- 33. kép A Hofmann család (25.41)**
Álló sor: Hofmann Júlia (Munkácsy Emilné), H. Etelka (Hofmann Jenőné),
Weinberger Gusztáv, Noszticius Árpád, H. Emilia (Noszticius Árpádné).
Ülő sor: Munkácsy Emil, H. Erzsébet, özv. Hofmann Gyula,
H. Irén (Weinberger Gusztávné).
Eredeti fénykép. Magántulajdon.
- 34. kép Reök István (25.6), Munkácsy nevelőapja**
Eredeti fénykép. Magántulajdon.
- 35. kép Reök Istvánné Omaszta Mária fiatal korában ...**
Eredeti fénykép. Magántulajdon.
- 36. kép ... és matrónaként**
Eredeti fénykép. Magántulajdon.
- 37. kép Reök István háza Békéscsabán az 1970-es évek közepén**
(Fotó: Balogh Ferenc.)
- 38. kép A Reök-palota Szegeden** (Fotó: Kiss Lajos.)
- 39. kép Reök Iván (25.61) fiaival: Andor, Iván, Etele**
Eredeti fénykép. Magántulajdon.
- 40. kép Munkácsy és Reök Iván feleségükkel**
Eredeti fénykép. Magántulajdon.
- 41. kép Reök Ilona (25.62), dr. Zsilinszky Mihályné**
Eredeti fénykép. Magántulajdon.
- 42. kép Reök Erzsébet (25.63) és férje, dr. Dirner Gusztáv**
Eredeti fénykép. Magántulajdon.

TARTALOM

Bevezető	5
Tájékoztató a névanyagban	6

AZ APAI ÁG A LIEB CSALÁD (1)

Előzmények: a Lieb-kódex	9
LIEB IGNÁC, MUNKÁCSY NAGYAPJA (11)	11
A kódexbeli Liebek	13
Lieb Ignác	15
LIEB MIHÁLY, MUNKÁCSY ÉDESAPJA (11.1)	17
MUNKÁCSY ÉS TESTVÉREI /11.11–12 (1H), 11.11–15 (2H)/	26
Lieb Cecilia – Villám – Szathmáry Király /11.11 (1H)/	26
Lieb Arnold /11.12 (1H)/	28
Munkácsy (Lieb) Emil /11.11 (2H)/	28
Lieb Aurél /11.12 (2H)/	34
Munkácsy (Lieb) Mihály /11.13 (2H)/	34
Lieb Gizella /11.14 (2H)/	37
Lieb Gyula /11.15 (2H)/	39
MUNKÁCSY APAI NAGYNÉNJE, NAGYBÁTYJA (11.2 – 11.3)	39
Lieb Mária – Tóth (11.2)	39
Lieb Imre István (11.3)	41
BUDAI LIEBEK	42

AZ ANYAI ÁG A RECK – RÖCK – REÖK CSALÁD (2)

PAUL RECK / RECK PÁL, MUNKÁCSY DÉDAPJA (2)	45
ISMERETLEN RECKEK	48
János Pál (21)	48
II. János György és családja (29)	48
A PESTI RÖCK ÁG (28)	51
Stephan Röck / Röck István (28)	51
Röck Erzsébet – Hutter (28.1)	55
Röck I. Henrik (28.2)	55
Röck Terézia – Murmann (28.3)	57
Röck Lujza – Dirner (28.5)	58
Röck Krisztina Zsuzsanna – Glatz (28.6)	58
Röck Karolina – Hunfalvy (28.7)	59
A gépgyáros Röck család, III. István (28.4)	59

Röck Lujza – Hollerung (28.41)	62
Röck V. István és III. Gyula (28.42; 28.44)	63
Röck II. Henrik (28.43)	66
Röck Géza (28.45)	66
Röck Paula – Rombauer (28.46)	66
A SZABOLCSI REÖK ÁG (25)	69
REÖK THEOFIL, MUNKÁCSY NAGYAPJA (25)	71
NAGYBÁCSIK, NAGYNÉNI ÉS CSALÁDJAİK (25.1–25.6)	74
Reök Karolina – Steiner (25.1)	74
Reök Lajos (25.2)	75
Reök Pál (25.3)	78
Reök Antal (25.4)	82
Reök Emilia – Hofmann (25.41)	85
Reök Etelka – Schmitt (25.42)	88
Reök Ilona – Antony (25.43)	89
REÖK CECILIA, MUNKÁCSY ÉDESANYJA (25.5)	89
REÖK ISTVÁN, MUNKÁCSY NEVELŐAPJA (25.6)	89
Reök Iván (25.61)	95
Reök Ilona – Zsilinszky (25.62)	96
Reök Erzsébet – Dirner (25.63)	101
Reök Aba Iván (25.64)	101
Végszó	101
Táblázatok	103
Résumé	115
Zusammenfassung	118
Traduction	122
Képek jegyzéke	125
Tartalom	129

